NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXI. ÉVFOLYAM. 1910. OKTÓBER—NOVEMBER. VIII.—IX. FÜZET.

A GYERMEK ÉS NEVELÉSE.

A Franklin-Társulat nyomdáját egy könyv hagyta el a napokban, melynek kétségtelenül meg lesz az a hatása, hogy olvasói gondolkodni fognak sok olyan dolog fölött, ami mellett eddig közönyösen mentek el s észre fognak venni és talán megszívlelni olyan sóhajtásokat, melyek eddig nem jutottak el a lelkükig. *

Nem magyar ember írta e könyvet, s a példák, melyeket az állításai igazolására felhoz, az angol nép életét és társadalmi viszonyait tárják elénk; de a bajok, amelyeket szemléltetni akar annyira általános emberiek, hogy úgy érezzük, mintha az író a mi sebeinket érintené ujjaival. Ez az érzésünk mondatja velünk az alább következőket.

Arról van szó, amit mindnyájan jól tudunk, hogy a munkás osztály helyzete nagyon nehéz, hogy a gazdasági élet versenyében a munkaadóval szemben ő a gyengébb fél, hogy jó lakása, megfelelő táplálkozása nincsen, s hogy a társadalmi, állami berendezésünknek kell megváltoznia, *új világnak kell keletkeznie a régi helyén*, hogy az immár tarthatatlan állapotok mindnyájunk javára, az egész emberiség üdvére átalakuljanak.

Bizony ez régi nóta. A jó öreg Morus Tamás (1478—1536) kereste már a társadalmi élet olyan formáját, mely a munka és tőke egyenlőbb elosztása mellett boldogabbakká tehetné az embereket.**

* H. G. Wells. Uj világ a régi helyén. Fordította Mikes Lajos. 1910. Budapest. Lampel (Wodianer F. és Fiai) 2 kötet. Ára

** Morus Tamás. Utópia. Ford. és magyarázatokkal ellátta Kelen Ferenc. Filozófiai irók XXIV. kötete. Franklin-Társulat.

És mennyien keresték azóta erre a módokat hiába! Mintha mindazt, ami van, egy csapásra meg lehetne — ilyen vagy olyan elmélet alapján — változtatni. Mintha mindaz, ami van, nem alakulna át és nem fejlődnék folyton. Az elméletek közül sok Utópiának bizonyul, de a fejlődés örök, s örök a hit, hogy a fejlődést lehet helyesebb irányba terelni és a felismert bajokat lehet orvosolni, sőt el lehet kerülni.

Az emberiség boldogulását szívükön viselő elmélkedők ép úgy, mint a gyakorlati élet folyását erős kézzel intéző államférfiak ős idők óta mindig a gyermekben keresték és találták a jobb jövő zálogát. Mennyi szó esett már a gyermek jobb és helyesebb neveléséről és még ma is milyen gyarló, ki nem elégítő az eredmény, amit a neveléssel el tudunk érni. Nézzünk csak körül, mennyi a tökéletlen, a neveletlen, az erkölcsi züllésben élő és beteg ember, akik tökéletlenségükért joggal tehetik neveltetésük körülményeit felelőssé. Nem segít az a sok szép nevelési elmélet, melyet az emberiség legjobbjai örökbehagytak reánk, s az sem, melyeket a mai nevelési tudomány ír zsinórmértékül elénk. Nem segít. Mert a nevelés, a jó nevelés áldásaiban az emberiségnek még mindig csak egy kis töredéke részesülhet. Mintha az emberiség legnagyobb nevelője életével és halálával nem tanította volna az embereket, az Isten előtt való egyenlőség nagy gondolatára, s nem utasította volna őket arra, hogy *minden* gyermek gondját vegyék fel?

Minden gyermeknek joga, hogy nevelésben részesüljön. Ezt a nagy sociális gondolatot akarta báró Eötvös József, ezt akarta a magyar törvényhozás az általános, iskolakötelezettség kimondásával törvénybe iktatni. Jól tudjuk, hogy ez a törvény teljességében végrehajtva még ma sincs s hogy sokan ma is az egyéni szabadság korlátozását látják az iskolakötelezettség követelésében. A brüsszeli nevelésügyi kongresszus épen ezért az iskolakötelezettség sürgetése helyett megelégedett azzal, hogy mindenkire nézve kivánatosnak mondta ki az olvasás megtanulását és szükségesnek azt, hogy erre mindenkinek alkalmat adjanak. A mi félmilliónál nagyobb számot tevő analfabétáink bizonyság arra,

hogy az olvasás megtanulásnak *lehetőségét* az iskolakötelezettség törvénybeiktatása különben sem biztosítja.

De ugyan az olvasás megtanulása bizonyítja-e azt, hogy valaki nevelésben, jó nevelésben részesült? A nevelés ott kezdődik-e, ott kezdődhetik-e az iskolaköteles korban? Nincs-e már előbb eldöntve, hogy valaki tisztaságszerető, kötelességtudó, társadalmias érzésű és egészséges testű ember lesz-e? A társadalomnak pedig ilyen emberekre van szüksége. Lehet-e közönbös reá nézve, hogy milyen nevelésben részesülnek a gyermekek? Wells az idézett munkában, mely különben a szociálista életnek és szociálista világfelfogásnak világosan, elevenen és elég tárgyilagosan írott ismertetése, a leghatározottabban kimutatja, hogy a társadalomnak, az államnak elsőrendű érdeke a gyermekek jónevelése s ezért minden jól szervezett államnak elengedhetetlen kötelessége a nevelésről való gondoskodás. Az idevonatkozó példák egész sorával bizonyítja Wells, hogy a gyermekek 80 percentje, mire iskolába kerül, olyan mértékű fizikai elmaradottságban szenved, mely nagyfokú szellemi és erkölcsi elmaradottsággal jár együtt. York, London és Edinburg hivatalos jelentéseit idézi, melyek elszomorító képét mutatják, az iskolásgyermekek fizikai állapotának. A test rosszul táplált, magassága és súlya sokaknál abnormisan csekély, a csontváz görbült, a szem gyulladt, a nyak mirigydaganatos, a fogak odvasok, a haj piszkos, soknál férges, a fej varas. A jelentések a gyermekek otthonáról is képet adnak: zsúfolt lakások, beteges anya, sok gyermek, a szülők egyike vagy másika iszákos, néhol munkanélküli, néhol dolog kerülő, züllött. A gyermek koplalva, gondviselés nélkül nő fel iskolaköteles koráig. Van-e lehetőség arra, hogy az iskolaköteles korban kiheveri, kinövi elsatnyulását; pótolhatja-e a természet, még ha a gyermek kedvezőbb viszonyok közé kerül is, az első életévek mulasztásait?

Nekünk nem kell a példákért idegenbe menni. A mi gyermekhalandóságunk olyan mértékű, mely a magyar államot már eddig is sok kivételes intézkedésre birta. Az «*elhagyott*» gyermekeket a gyermekvédelmi törvény alapján már is *állami gyer-*

meknek nyilvánítják, s ez idő szerint a magyar állam áldozatkészségéből már mintegy 56000 gyermek részesül *orvos által is ellenőrzött* jobb nevelésben.* Az állam eme nagylelkűségének nálunk csak a pénzügyi érdekek vetnek gátat. A jövő évi költségvetés pl. nem emelte a mult évi előirányzatot, holott az első 15 év ben — mert az állam 15 éves korig terjeszti ki gondját az állami gyermekekre — évről-évre nagyobb a szükséglet s csak azután állhat be, feltéve, hogy az elhagyatott gyermekek száma nem emelkedik, bizonyos mértékű megállapodás. A jelenlegi gazdasági viszonyok között az állam nem áldozhat többet. Nem teszi ez a tény szükségessé a gazdasági viszonyok átalakítását?

De ki merné állítani, hogy csupán az elhagyatott gyermekek szorulnak rá az állami védelemre? Aki városi népiskoláink gyermekein csak egyetlen egyszer is gondolkozva járatta végig tekintetét, meg kellett látnia az elsatnyulás, a leromlás tüneteit. De gyüjthetünk ilyen szomorú tapasztalatot másutt is. Tudakozódjunk az «Ingyen tej» intézményénél, az anyák családi viszonyai, a kisdedek otthona felől. Menjünk el a Gyermekbarát-egyesülettel azokhoz a lakomákhoz, melyeket a társadalom nagylelkűsége iskolákban vagy népkonyhákban rendez az éhező iskolás gyermekeknek. Nem csak a koplaló gyermek mohóságát szemlélhetjük; megható jeleneteken kaphatjuk rajta a kicsinyeket, amint ölükbe rejtett bögrékben, zsebükben, ruhájuk ráncaiban, vagy nagykendőjük alatt kicsempészik a tányérjukra rakott ételek, leves, rizskása, hús vagy főzelék egy részét még éhesebb kisebb testvéreik számára, azok számára, akik még nem részesülhetnek az ingyen ebéd jótéteményében, mert még nem járnak iskolába. De talán sehol szomorúbb képét nem látjuk a városi gyermek satnyaságának, mint a «Szünidei Gyermektelep» pályázatainál. Mennyi a visszautasított, üdülésre szoruló ványadt gyermek, aki csak azért nem részesülhet a nyaralás jótéteményében, mert a másik még betegebb, satnyább. Nem gondoljuk-e,

* L. Buffy Pál. Az állami gyermekvédelem. Nemzeti Nőnevelés 1906. 1., 2., 3. füzet.

hogy csakugyan társadalmi érdek, hogy *mindenik* kapjon ingyen tejet, meleg ebédet és alkalmat a nyári gyógyulásra, gyarapodásra?

Hogy sokan gondolják ezt közülünk, arra a legjobb bizonyíték, fennt említett szociális intézményeink keletkezése; de hogy nem elég még közöttünk a társadalmi együttérzés, azt a jótétemények élvezetéhez nem jutók nagy tömege mutatja. Mi magyarok azonban talán hamárább jutunk el a társadalmi fejlődés ama fokára, mely a gyermeknevelés gondját állami gondnak tekinti, mint gazdasági viszonyaink állapotából ezt remélnünk lehetne. Biztató jel erre az iskolakötelezettség, az ingyenes elemi oktatás, az óvókötelezettség, az elhagyott gyermekek védelme, melyeket már mind törvény biztosít. Régóta várjuk, reméljük azonban az egészségügy olyan törvényes rendezését is, mely a mainál jobban biztosítja a gyermekhalandóság csökkentését, az egészség védelmét. Nálunk még mindig sok gyermek pusztul el az orvosi kezelés hiánya miatt. Munkásvédelmi törvényeink, különösen az anyára vonatkozólag bizony még nem kielégítők, de a társadalom tevékenysége (Anya- és csecsemő-védő egyesület) már ezirányban is megmozdult. A városi zsúfolt lakások nyomorúságain segíteni pedig az állam és főváros egyaránt törekszik.

Hogy kevés történt még eddig az kétségtelen. A magyar állam és társadalom bizony még szegény, de az államvasuti társasházak, Wekerle-falva és a Bárczy István székesfővárosi polgármester kezdeményezésére létesült fővárosi *kislakások*, mindenkor tanúságot tesznek arról, hogy vezetőférfiaink lelkében a szociális kötelességek nagy érzése él és sanyarú gazdasági viszonyaink dacára is értékes alkotásokra képes.

Oda azonban még nem jutottunk és belátható időn belül nem fogunk még eljutni, amit Wells a szociális fejlődés eszményképeül tűz ki: hogy a gyermeket védjük szülőivel szemben is. És nem csak a züllés veszedelmének kitett gyermeket (amikor beavatkozásunk úgy is kétes értékű), hanem minden gyermeket. «Nem óvjuk eléggé a gyermeket a hanyag, meg nem

felelő, önző és nyomorult szülőkkel szemben, *és nem támogatjuk és nem segítjük eléggé a jó szülőket*». A gyermekneveléssel a szülők kétségtelenül nagy szolgálatot tesznek az államnak és társadalomnak s nagy gondot, nagy kötelességet vállalnak magukra. Az állam érdeke a szolgálatot megjutalmazni, a kötelesség hű teljesítését szorgalmazni, irányítani, ellenőrizni.

Elképzelhetőnek tartja azért Wells az államélet olyan berendezését, hogy az az ingyentej a csecsemőnek minden esetben kijárjon, nem csak alamizsnaképen, hogy az anyák ne csak munkamentességet élvezzenek gyermekük születése előtt és addig, míg gondozásukat a piciny gyermek nem nélkülözheti, hanem bizonyos — nem alamizsnaszerű, de őket jogosan megillető gyermekápolási illetéket kapjanak. A sok gyermekkel megáldott családok — nem könyöradományt, hanem — nevelési pótlékot nyerjenek, adóelengedésben részesüljenek a jobb állások betöltésénél a családos emberek részesüljenek előnyben. Ezzel szemben az állam vagy község megköveteli és szigorúan ellenőrzi a gyermek tisztaságát, jól táplálását, gondozását, nem azért, hogy a *szülői szeretet, büszkeségét és lelkiismeretét helyettesítse, hanem, hogy azt kiegészítse, bátorítsa és ébren tartsa.*

Ettől az ideális állapottól igazán távol állunk. Megvalósítására, még ha kivihetőnek tartanók is, pénz kellene, sok-sok pénz. A mostani gazdasági állapotok mellett nem remélhetjük, hogy a költségeket a nevelés ilyen értelmű átalánosítására, illetve *államosítására* egyhamar előteremthessük és mire előteremtjük bizony *új világ* áll majd *a régi helyén.* De a jelek azt mutatják, hogy a fejlődés mégis ebben az irányban halad. Mennyi szép szociális és nevelési intézmény csirája indult fejlődésnek a legutóbbi évtized alatt hazánkban is! Ki tudja, mily terebélyes fává válik, ha «sudárba szökken», ki tudja, mily fontos átalakulást érünk el a közel jövőben is a gyermek jogának és nevelésének óhajtott fejlődésében.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A LONDONI NEMZETI NEVELÉSÜGYI SZÖVETSÉG KONGRESSZUSA.

A mult év novemberében tartott birminghami nagy nevelésügyi kongresszus hatása még nem enyészett el távolról sem az idei tavaszi hónapok folyama alatt, mert hiszen áprilisban, májusban is még egyre jöttek a Szövetség londoni központjába azok a levelek, melyek a kongresszus egy-egy népszerűvé vált szónokának ide vagy amoda való kiküldését kérték; — mikor a központ már megint munkában volt, újabb kongresszus létrehozásán fáradozva. Még pedig ez alkalommal nemcsak hogy Anglia szellemi és nevelési életének központjában, Londonban kellett lennie a kongresszusnak, hanem még Londonnak is a nevelési központjában, magán a londoni egyetemen.

Mindnyájan, akikhez a szónoklatra való felkérés megérkezett, szinte azt éreztük, mintha maga az a hely, ahol szólanunk kell, szentesítené, megerősítené azokat az elveket, melyeket szóba kívánunk önteni.

Minden felkért szónoknak teljes szabadságot nyújt ugyan a szervező-bizottság arra nézve, hogy miről kíván szólani, hanem azért néhánynak közülünk «szíves miheztartás céljából» mégis elküldték a tárgyaknak olyan sorozatát, melyben az olyan thémák vannak felsorolva, melyeket a Szövetség semmiesetre sem szeretne mellőzni. Itt is választani lehet a tárgyak közül, de akinek elküldik az ilyen sorozatot, az tudja, hogy tulajdonkép nagy bókot kell benne látnia, mert azt szeretnék, hogy legfontosabb thémáik egyikét az illető válassza.

És éppen mivel tudja, úgy érzi magát, mint akinek érdem-

rendet ajánlanak meg: az elől nem huzakodni kell, hanem rajta lenni, hogy az ember még csak ezután érdemelje meg igazában.

Nem lehet másképp, mint úgy, hogy az ilyen kongresszusok valamennyi szónoka érzi, milyen felelősség súlya nyugszik rajta. De a felelősség világában a gravitációnak sajátságos törvénye uralkodik. Mennél nagyobb súllyal nehezül az valakire, nem annál nyomasztóbbnak, hanem annál fölemelőbbnek érzi az ember. — Mindnyájan tudjuk, akik a Nemzeti Nevelésügyi Szövetséggel összefüggőleg dolgozunk, hogy Anglia pedagogiai életének sokban most forrongó, alakuló világában ennek a Szövetségnek mindig nyoma lesz. Ha volt az angol iskolai gondolkozásban bizonyos insularis szűklátkörűség, úgy annak a szűk látkörnek határfalait ez a szövetség segít lerombolni; ha volt a nevelésben a hagyományokhoz való szítás túlzásából eredő maradiság, úgy annak ez a szövetség mutatta meg, hogy ily értelemben bölcs és érdemes dolog Janus-arcot viselnie egy országnak; ám tekintsen vissza is nyájas, kegyeletes, szerető szemmel a multra, de legyen pillantása a jövő számára is, kutató, elfogulatlan, bátor pillantása. Ha volt az angol gondolkodás végtelenül erősen nemzeti jellegében valami abból az elfogultságból, ami Don Carlossal azt mondatta: «Spanyol vagyok; ki több nálam?» úgy bizonyára nagy része van a szövetségnek abban, hogy az angol nevelési világ tanítványainak is, tanítóinak is ráterelte a figyelmét arra az igazságra, hogy az ember először is *ember* és csak azután angol vagy német, vagy bármilyen más nemzetiségű. A Nevelésügyi Szövetség egyik leghatározottabban körvonalozott eszméje *az emberiség szolidaritása.*

Megalakult tehát az öt napra terjedő programm s a bizottság nagy örömére sikerült azt úgy állítani össze, hogy legyen benne az egészen kis gyermekek világát érintő thémáktól az egyetemi hallgatók világáig úgyszólván minden korú növendékekkel foglalkozó théma.

Nem hiába, hogy ez a szövetség a szülőknek és az iskolának kézenfogva való együttmunkálkodásáért alakult, de volt is az egész hangulatban, a mely a kongresszuson uralkodott, valami

végtelenül életteljes, természetes és meleg. Éreztük, hogy ez a napfénytől átmelegített levegő és talaj az eszméknek életképes tenyészetét fogja megadni.

Hol volt innen a régi kongresszusok merevsége, körülményessége a bevezetés bevezetésének bevezetésével stb.?

Igaz, hogy a megnyitáskor az egyetem kerek kupolatermében még nem voltunk többen 6—700-nál, de éreztük, hogy aki ott van, az nem *kiállni* jön oda az előadásokat, hanem igazán *végigélvezni.*

Elnökünket, Irország alkirályát, *Lord Aberdeent* vártuk, Nagybritannia egyik legelfoglaltabb emberét, aki kivált ha nevelésügyi dologról van szó, nem igen lehet úgy elfoglalva, hogy még egy újabb felszólításnak helyet ne tudjon szorítani. Egyszerre csak besiklott a tömeg között egy mozgékony, nyulánk, halvány arcú, dércsípett fekete hajú ember; nagy, bolyhos szürke tweed utiköpenyét marokra fogott alaktalan bugyorban hozva; és mive a terem már zsufolva volt és mivel nem látott semmiféle zöld asztalt csengővel és pohár vízzel, hát szépen leült a kerek terem egyik fülkéjén a lépcsőre, a bolyhos köpenyt maga mellé gyűrve. Erre a közönség látta, hogy a főtitkár, *The Hon. Mrs. Franklin* egyszerre odalép annak a fülkének a lépcsőjére és megszólal: *My Lord.*

Az alkirály üldögélt tehát azon a lépcsőn. Mikor a főtitkár üdvözlő szavára felelt, elmondta, hogy épen harmincöt perce van a mi számunkra, mert akkor aztán indul a vonat fel Skóciába, ahol neki az egyik kollegiumot kell még megnyitnia. De egy csésze teára künn a terrasse-on lesz ideje. Be is osztotta azt a harmincöt percet úgy, hogy a kongresszus meg volt nyitva. Nem kellett ahhoz valami irdatlan nagy, nehéz kapukulcsféle megnyitó beszéd; az a könnyű, zománcos, filigrán kis kulcs, az ő rövid, causerie-szerű beszéde tán még jobban megtette, amellyel arra utalt, hogy körülöttünk minden, de minden omladozik ami régi, avult, maradi; hadd rázzák meg tehát ezt a porladozó régi világot a nevelésben is az új eszmék, a maguk levegőt tisztító szélvészeivel. Utalt a *munka* fokozódó tekintélyére, idézte

egyik ismerősét, az ancienne école-hoz szító öreg ezredest, aki igen szűk vagyoni viszonyainak nyomása ellenére is a családja becsületén őrködő apa méltóságával mondta, mikor valaki az ezredes leányainak kenyérkereső képességére czélzott: «Uram, az én gyermekeim uri ember leányai». — Szentesítését, áldását adta a legliberálisabb ujító eszmék fejtegetésére is, mert hiszen igazi veszedelem csak a mozdulatlanul veszteglésben van.

És mivel mind éreztük, hogy ezek a szavak egy igazán tevékeny, sohasem tétlen ember ajkáról hangzottak el, éreznünk kellett bennük az igazság erejét is és szinte csak fokozódott tennivágyással vártuk a holnapot.

Olyan ízről-ízre angol vonás volt az is, hogy hosszú beszédek helyett vendégszerető teával fogadta a rendezőség a kongresszust. Az egyetem méltóságos, nagy görög peristilje, a Gower Streetre kinéző óriási, lépcsős terrasse egyszerre hangos lett a tányér- és kanálcsörgéstől, de még hangosabb a viszontlátott ismerősök örömétől. Csak itt állott elém megint a maga egész nagy értékében, hogy milyen sok, sok jót is tett valamennyiünknek, akik csak ott voltunk, a két év előtti nemzetközi *Moral Education Congress*, mely az Imperial Institute-ban zajlott le, meg utána a *birminghami* kongresszus. Minden oldalról ismerős arcok nyájassága sugárzott felém és amint egyszerre egy csoportban együtt örültünk egymásnak lelkes, kemény beszédű, lelkes, kemény kézszorítású skótokkal, a pattogó tréfájú irekkel, néhány méla, rejtelmesen mély lelkű orosszal, csodásan világos gondolkodású franciával, erős értékű, értékes erejű németekkel, az elvont, magas eszmék arisztokráciáját tevő parsee-hinduval, akkor igazán éreztem, hogy nincs az én három nap mulva elmondandó beszédemnek olyan pontja *a nemzetek közösségére* vonatkozólag, ami túlzás lenne, ha arról szól, mily végtelen sokkal tartozunk mi nemzetek *mind* egymásnak eszmékért, reformokért, föltalálásokért, progressziv cselekvésért. És hogy mennyire nem azt kell néznünk, mit toroljunk meg, hanem mit hálájunk. Félteni pedig a hazafiság érzését sem féltem én az egyre tágulóbb, emelkedettebb látkörű, testvériséget érző embertől; mert hiszen a nap

is akkor áraszt legéltetőbb meleget minden pontra, mikor már elég magasra emelkedett ahhoz, hogy szeretetével nagy kört tudjon befogni.

Nagy szabadelvűséggel indultak meg azután másnap reggel az előadások. A mostani liberális kormány belügyi államtitkárja, *Masterman*, ugyanúgy elmondta a maga elveit, mint a konzervativ párt egyik legkonzervativebb katonai hivatalnoka. *Dearmer Percy* pedig valósággal szociálista hangokat ütött meg a *gyermekeknek a társadalmi szolgálatra való neveléséről* szólva. Gáncsolta azt, hogy a gyermekek mindent tanulnak az iskolában inkább, mintsem előkészületet arra, hogyan legyenek jó polgárok. Ezért fogadja el az átlagos, középosztálybeli fiú vagy leány oly készségesen azt, hogy koldusnak, tengődőnek, munkanélkülinek *kell* lennie a társadalomban, mert az nem lehet másképp. Amerikát kivánja utánozni, ahol az iskolákban a gyermekek választanak polgármestert, tanácsot, rendőrséget s a maguk alkotta egyszerű törvénynek azután nem is lehet nem engedelmeskedniök.

Miss Gray, a *St. Paul's Girls' School* igazgatója hiányosnak látja a fegyelmi szellemet a mai nevelésben. Azt mondja, hogy a boldogságra, életörömre törő vágyakozás ma már odaért, hogy ha nagy ellenőrzést nem vetünk a mérlegbe, nem láthatjuk előre, hova fog vezetni ez az irány. Túlzottnak tartja, hogy oly nagy aggodalommal rejtik el a testi és lelki szenvedések minden alakját a gyermek elől, megfosztva őket ezzel egyik öröklött emberi jogukról arra, hogy a saját evolucijukat munkálják.

Herbert Fisher, oxfordi egyetemi tanár a történelemről szólt, mint az állampolgárrá való nevelés nagy eszközéről; *Sir Robert Baden-Powell* tábornok pedig a maga megalkotta *Boy Scouts* intézményéről szólt. Ezt, noha a fiúk dobszóra, zászló alatt vonulnak ki, nem szabad a «fiú-brigádokkal» összetéveszténünk, mert Sir Robert maga mondja, hogy ami egy nemzet erősségét teszi, az nem fiainak *katonai* nevelése, hanem *jellemes emberré* való nevelése. Nem a páncélos hajók, hanem az

életrevaló elméjű polgárok teszik a nemzetet naggyá. Ez a motivuma a *scout* fiúk szabadban való tartózkodásának és annak, hogy mindennap kell mindegyiküknek valami önzetlen szolgálatot, segítséget nyújtani, ott ahol arra épen alkalom van, utcán, tömegben, társaskocsin, bárhol. Nagybritanniában már 200,000 ilyen *scout* fiú van, a gyarmatokon 100,000 és legutóbb épen a búr fiúk csatlakoztak a mozgalomhoz nagy lelkesedéssel.

Kongresszusunkat az a nagy garden party fejezte be, melyet a Bedford College adott a kongresszus tiszteletére s mivel tudjuk, hogy lemult évi üléseink eszméi is gyakorlattá szilárdultak a nevelés világában, azzal a bízó reménnyel hagytuk el az idei kongresszust is, hogy az elhangzott szavak csak olyan eltünést jeleznek, amilyen a földbe rejtett mag eltünése; — létezésének ez nem végét, hanem erőteljes folytatását jelzi.

London. *Gineverné Győry Ilona.*

A KOEDUKÁCIÓ KÉRDÉSÉHEZ.

Folyó hó 10-ikén a feministák egyesületének meghívására Rein Vilmos, a jénai egyetem jó hírű és előkelő pedagogus tanára mindvégig lebilincselő, érdekes előadást tartott a koedukáció kérdéséről és a koedukáció, vagyis a kétnemű növendékek együttes nevelésének mai állapotáról a művelt nemzeteknél. Kivánatos volna, hogy folyóiratunk olvasóközönsége és munkásai részéről is minél többen szólnának hozzá * e fontos kérdéshez, mert mindnyájan érezzük ennek a kérdésnek izgatólag mérhetetlen fontosságát, melynek egyik vagy másik irányban való megoldása nemcsak a társadalom jövő fejlődésének irányát szabhatja meg, hanem átalakíthatja magát a privát életet is. Legyen szabad azért ezen alkalommal magának Reinnak az előadását némi széljegyzetekkel kisérni s Rein kiváló érdemeit elismerve előadását némi biráló megjegyzésekkel kiegészíteni.

A koedukáció is egyike azon kontroverz kérdéseknek, melyeket Kant antinomiáknak nevezett és a milyenek nagy számmal találhatók a pedagogia elméletében. Az efféle kérdéseket meg általában véve az jellemzi, hogy azok végérvényesen, exaktan mint a matematikai feladatok meg nem oldhatók, azért majdnem egyforma joggal felelhetünk ezekre így vagy úgy, igennel vagy nemmel *sic et non* mint Abelard híres munkájában s ezen pro vagy kontra véleményünket módunkban van egyformán érvekkel támogatni. A gyakorlati életben való cselekvés azon-

* Folyóiratunk ismételten foglalkozott e kérdéssel. Lásd: Vikár Béla cikkét az 1893. évfolyamban; Pekár Károly dr. cikkét 1903. és Ispanovits Sándorét 1909. 383—387.

ban okvetlen megkívánja, feltételezi azt, hogy állást foglaljunk jobbra vagy balra s sokszor az egyes állásfoglalások között csak hajszálnyi különbségek vannak az elméletben, amelyeknek viszont a gyakorlati életben mérhetlen fontosságuk van. El kell ismernünk, hogy Rein nagyon óvatos, bölcsészhez méltó, higgadt és sok tekintetben mérsékelt állást foglalt e kérdéssel szemben s igyekezett magát megóvni úgy az egyik, mint a másik végletnek az örvényétől. Új és eredeti szempontokat nem igen vitt be fejtegetéseibe, de erősen hangsúlyozta azon modern és helyes eszmét, hogy a jogegyenlőséget alkalmaznunk kell a kulturára, amennyiben a társadalomnak megszerzett kulturvagyona kell hogy közkincsként tekintessék, melyre nézve mindenkinek alkalma és szabadsága legyen, hogy abból meríthessen, abból a neki lehetséges részt kivehesse. Ebből folyólag meg kell adni a leányoknak is a lehetőséget arra, hogy ugyanazon becses élettartalomra és biztos megélhetésre tehessenek szert, mint a fiuk; más szóval az iskolák ranglétráján a legalacsonyabb foktól a legmagasabb fokig felküzdhessék magukat és abszolut mertékben egyik fok se legyen előlük elzárva.

Mivel pedig különben is a versenynek, a különféle rendszerek küzdelmének nagy jelentősége van a nevelés terén is és Rein a teljes uniformizálásnak ellensége, érvényesüljön úgy a szeparát rendszer, mint a koedukációs rendszer az iskolaszervezetekben egyaránt.

Reinnak ez az állásfoglalása úgy az elméletben, mint a gyakorlatban annyira szivünk szerint való, annyira tetszetős, hogy helyeslésünket, hozzájárulásunkat ezekhez a gondolatokhoz nem vonhatjuk meg. Mindamellett sem hallgathatjuk el azon tapasztalatunkat, hogy Rein a koedukációs rendszer védelmében az összes e kérdésnél tekintetbe jöhető szempontokat nem sorolta fel, az ellenfél összes érveivel nem vetett számot s igy ahelyett, hogy sikerült volna bennünket teljesen a maga felfogásának meghódítani, bennünket teljesen meggyőzni; a mérleget bizonyos kedvezéssel, talán a hely és az egyesület iránt való szimpátiával vagy lovagiassággal — a kuedukációs rendszer javára billentette.

Rein a koedukációs rendszer elterjedésének Amerikában és Európában szinte matematikai pontossággal megrajzolt térképét tüntette fel s ennek alapján meg is győzött bennünket arról, hogy úgy erkölcsi, mint pedagogiai szempontból semmi kára, semmi veszedelme sincs az együttes nevelésnek. Igazat adunk neki abban is, hogy a koedukáció kérdése általános emberi probléma és nem alakul az egyes fajok, nemzetek speciális sajátossága szerint. Nem osztjuk mi sem azok véleményét, kik azt mondják, hogy az északi népeknél ez helyes, mert hidegebb vérmérsékletük van, a déliek hevesebb, forróbb vére mellett ez erkölcsi veszélyt rejt magában. A mi magyar előkelőbb leányaink erkölcsét egyáltalában nem féltjük a fiukkal való együttneveléstől.

Nem lehet azonban olyan könnyen leszámolni a koedukáció ellenségeinek másik érvével, a pszichologiai szemponttal. Ez az, hogy a leányoknak nemcsak anatomiai és biologiai strukturájuk más, hanem lelki életük is egészen más fejlődési fokokat tesz meg, mint a fiuké. Rein maga is elismeri, hogy e fejlődés hol gyorsabb, hol lassúbb az egyes időszakokban, mint a fiuknál. Ebből azonban természetszerűleg az a konzekvencia következik, hogy a 12. évig és a 20. éven felül taníthatók és nevelhetők a leányok együtt, a közbülső életkorban azonban külön nevelendők. E tételünket azonban most nem bizonyíthatjuk, mert akkor erről egész tanulmányt kellene írnunk.

Rein a nemzetgazdaságtani szemponttal is sikeresen birkózott meg s számokkal bizonyította, hogy mennyi rengetegbe kerül a szülőknek leányaiknak idegen helyeken való neveltetése ott, ahol még koedukációs középiskolákat nem állítottak fel, illetőleg ahol, mint Poroszországban és Bajorországban a fiugimnázium kapui zárva vannak a leányok előtt.

Nem vetett számot azonban Rein a társadalmi, a szociologiai szemponttal, amely pedig ép oly fontos vagy talán még fontosabb, mint akár az erkölcsi, akár a lélektani vagy nemzetgazdaságtani. Csak a bevezetésben utalt Rein arra, hogy az állam nem törődött és jórészt ma sem törődik a koedukációval, mert az nem szolgálja érdekeit, mert női katonákat, amazonokat nem

akar magának nevelni. Pedig ezt a szempontot sem lehet mellőzni, még kevésbé bizonyos gúnnyal e felett napirendre térni!

Az iskolai intézményeknek és magának az iskolaszervezetnek mindig alkalmazkodniok kell a társadalom szükségleteihez. Ez a nevelésügynek politikai oldala, melyre nálunk Kármán Mór mutatott reá nemrégen egyik előadásában, melyet a pedagogiai társaságban tartott. Hogy aztán a speciális iskolák mindig az illető társadalom szűkségleteiből hajtottak ki, hogy azokat kielégítsék, ezt meg a lipcsei egyetem kiváló pedagogusa és szociologusa Bárth Pál mutatta ki a nevelés történetéről irott értekezéseiben. (Vierteljahrschrift für wissenschaftl. Philosophie.)

Más alkalommal majd részletesebben kifejtjük ennek a szempontnak is az elméletét. Most csak röviden jelezni akarjuk, hogy e szempontból a koedukáció kérdése kissé más világításban tűnik fel, mint ahogy azt Rein beállította. Kérdjük csak, vajjon szüksége van-e a társadalomnak arra, hogy ép annyi nőorvosa, nőhivatalnoka, nőmérnöke stb. legyen, mint amennyit a férfiak száma tesz ki?!

Rein is beismeri, hogy anatomiai és biologiai tekintetben óriási és áthidalhatatlan különbség van a férfi és nő között, *vajjon nem megközelítő vagy ép oly nagy-e a különbség férfi és nő között a szociális hivatás szempontjából?* Vajjon az anyai hivatás, a család és a gyermekek gondozása, ápolása nem nagyobb terheket rak-e a nő vállaira, mint a férfiéra?! Vajjon nem nagyobb érdeke-e a társadalomnak az, hogy jó anyák, jó feleségek, jó szülők legyenek a nőkből, mint az, hogy jo tanítók, jó orvosok, jó hivatalnokok?! Nem billen-é itt már fel az a sokat hangoztatott egyenlőség is a férfiak hátrányára, mikor ezek ezen a téren egyáltalában nem versenyezhetnek a nőkkel?!

Igen, a társadalmi szempont is azt kívánja, hogy adjuk meg egyes nőknek a lehetőséget arra, hogy ha nincs módjuk férjhez menni, megkereshessék maguk is kenyerüket; élethivatást, társadalmi pozíciókat tölthessenek be, de valamennyi fiuiskolát, különösen a szakiskolákat nekik megnyitni, nézetem szerint annyi volna, mint a női proletarizmusnak utat nyitni? Minden

módon megkönnyíteni vagy mesterséges eszközökkel elősegíteni a nőknek a hivatalnoki, a szakpályákra való özönlését, maguknak a nőknek érdekében sem tartanám kívánatosnak. Így amit megnyernénk a réven, elvesztenénk a vámon. Pedig a könnyű alkalom mindenkit csábítani fog ép úgy mint ahogy tapasztaljuk, hogy amely kisvárosban vagy helyen az ügyvédek szaporodnak, velük együtt növekszik a perlekedők száma is! A mi magyar társadalmunkban úgy is elég nagy már a hivatalnoki pályákra való özönlés!!

Ezért én a mai magyarországi állapotokat elég kielégítőknek találom s minden fiugimnáziumnak vagy fiuszakiskolának kapuját nem nyitnám meg a nők számára, hanem ellenkezőleg, szaporítanám a női ipari szakiskolákat s az olyan gazdasági irányú iskolákat, milyen jelenleg például az Amizoni-intézet!

Egy pedagogiai szemponttal sem számolt eléggé Rein. Ez nálunk Magyarországon is az iskolák túlzsufoltsága s a tömegtanításból eredő nevelésbeli hiányok és hátrányok. A koedukáció mellett s ha minden intézet nyitva állana a nőknek, még zsufoltabbak volnának iskoláink vagy új középiskolákat és szakiskolákat kellene felállítanunk, amire nálunk állam és felekezet ez idő szerint képtelenek. A koedukációnak minden téren való érvényesülése könnyítene talán a szülőkön, de nagy terheket róna az iskolafenntartókra.

Végül az iskolai fegyelmezés és az erkölcsi nevelés szempontjából meggyőzően mutatta ki Rein, hogy az együttes nevelésben a fiuk mennyi sokat nyernének. De hogy a leányok nyernének-e vagy esetleg sokat veszítenének nőiességben, idealizmusban, illuziókban — finomságban, szeretetreméltóságban — erről Rein bölcsen hallgatott. Azért bár hálásak vagyunk neki, hogy ezt a nehéz és nagy problémát oly nagy körültekintéssel nálunk felszínre vetette, de bocsánatot kérünk tőle, ha fejtegetéseit magunkra nézve teljesen meggyőzőnek nem tarthatjuk.

Budapest. *Dr. Székely György.*

A FIGYELEM LÉLEKTANA.

(Dr. Ranschburg Pál előadása.)

Figyelmet kér a gyermek, ha ügyes-bajos dolgával hozzánk fordul; figyelmet kíván a szülő, ha dorgatóriumot osztogat; az előadó, ha új és kevésbé új eszméit hallgatósága elé tárja; figyelmet követel a tanító, a tanár. De a figyelem nagy úr és nem jelenik meg minden hívásra. Egyre-másra hangzik a szülők, orvosok, pedagogusok panasza: nem figyelnek a gyermekek. Az általános tapasztalat bizonyítja, mennyire elterjedt a figyelmetlenség. Csupán természetéről állanak fenn különbségek, nem jelentőségéről. *Ranschburg* Pál dr. nem panaszkodhatik. Feszült figyelemmel hallgatta nagy közönsége a figyelem boncolását. A figyelmetlenség pedagogia pszichologiáját választotta székfoglaló szabad előadása alapjául a Magyar Pædagogiai Társaság október 15-én tartott ülésén.

A figyelem eszköz — úgymond — mellyel az értelmes egyén megragadja a tudás anyagát. Egyúttal bázis; minden emlékezésnek alapja. Midőn figyelünk, akkor végezzük a szellemi munka befektető részét. Az utána következő megerősítés már sokkal könnyebb feladat. Ha a figyelemmel alaposan akarunk foglalkozni, vizsgálnunk, mérnünk kell a figyelem minőségét és fokát. Két irányban mérhető a figyelem. Időtartam és mélység szerint. Lehet: 1. Pillanatnyi, de teljes energiájú, mélyenjáró. 2. Kitartó, de sekély. 3. Rövid ideig tartó, gyönge figyelem. A figyelmetlenségnek két típusát különböztetjük meg. Megtaláljuk egészségeseknél is, de az abnormisoknál annyira

felötlő, hogy ezen alapszik osztályozásuk. A figyelmetlenség fakadhat: 1. közönyösségből; 2. a gondolkodás túlságos nyugtalanságából. E szerint a gyenge tehetségűek vagy apatikusak vagy instabilisok. Az előbbiek figyelme pislogó mécses, az utóbbiaké lidércláng, mely mindég másutt táncol. Az ideges gyermekeket szintén csoportra oszthatjuk. A korlátoltabb képességűekre, kik az abnormisokhoz állanak közelebb és az intenzív, de részleges figyelmű tehetségesekre, kik egyik vagy másik irányban kiválók, de soha sem felelnek meg minden irányban. Momentán figyelmük kitünő, de a kitartás teljesen hiányzik. Ha mégis erőltetik a kitartást, hetekre, hónapokra, sőt évekre is felmondja a szolgálatot a kimerült figyelem. Az iskolák kitünő tanulói szintén két csoportba sorozhatók. 1. Az igazi talentumokra, kiknek munkaképessége óriási, de sohasem mindenirányú. 2. Az ambiciózus közepesekre, kiknek kitartó figyelme minden tárgyhoz tapad. Az izmos figyelem intelligencia jele, de csak bizonyos területekre szorítkozó figyelmetlenség nem intelligencia hiánya.

Kérdés, melyek a figyelmetlenség okai? Az okok vagy a gyermekben, vagy rajta kívül lakoznak. Lehetnek testiek és lelkiek. A testi okok: 1. általános jellegűek; 2. részlegesek. A föltünő gyönge testi fejlettséggel együtt jár a gyenge figyelem. A vérszegény és a nagy betegségek után kimerült gyermek figyelme megköveteli a pedagogus kíméletét. Utóbbiak mulasztásukkal megszakitották a megértés fonalát is. Tanács, külön pótoló magyarázat és idő kell az ilyen gyermeknek, hogy régi figyelmével fogadhassa be az új anyagot. A részleges testi okok az érzékszervek hiányosságai. A vakság és süketség könnyen felismerhető, de a kettős érzékszervek egyikének gyengesége, hiányossága sokszor titok a gyermek, a szülők, a tanító előtt. Nem egy intelligens tanuló sülyed a hanyag figyelmű, sőt gyöngetehetségűek közé, csak azért, mert senki sem vette észre kisebbfokú, de döntő fontosságú érzékszervi hibáját. A kisebb gyermekek oktatóinak különös tekintettel kell lenniök az érzékszervekre. Segítségükre mellettök kell állaniok az iskolaorvosok-

nak. Másik részleges ok az adenoid vegetáció, vagy orrgarat mandula, mely az okos gyermekre is reáadja a butaság álarcát. Ismertető jele a koncentrálásra képtelen figyelem, a nyitott száj és nem ritkán gyakori arcfintorgatás. Nem ritkán elzárja az Eustach-kürtöt és közép-fülgyuladást okoz, csökkent hallásra vezet. Eltávolítása különben egészséges elméjű gyermekeknél csodákat művel. A figyelemnek időszakos ingadozásai mindenkinél megtalálhatók. A figyelem hullámai $2^1/_2$ percenként érik el a tetőfokot. A kezdet, belemelegedés, kifáradás mindenkinél három különböző értékű részre tagolja a figyelmet. A napnak, de az évnek is megvan az erős és gyenge figyelési szaka. Reggel $8^1/_2$—9 táján figyelünk a legintenzivebben, 12—2-ig a leggyengébben. Az év elején nő a figyelem. Márciusban delel. Innen kezdve júliusig folyton csökken. Életszakonként is változik. A serdülő kor új érzései színesebbé teszik a gondolkozást, halványabbá a figyelmet. A figyelem tompítói a mérgek is. A kisebbeknél az alkohol, a nagyobbaknál a nikotin is.

A figyelmetlenségnek pszichologiai oka a testi és szellemi kifáradás. Torna óra, kirándulás, sőt a tízórai szünet után is időbe telik, míg a figyelem ereje visszatér. Fontos figyelem elvonó a perseveráció, vagyis valamely elmetartalomnak akaratlan előnyomulása. Különösen a sötét hangulatszínek borítanak fátyolt a figyelemre. Minél fáradtabb a test, annál inkább. Ezért célt tévesztett a figyelmetlen gyerek gyakori feddése. A lecke nem tudása, a játékok emléke így is elvonja figyelmét. A szidás után eggyel több az ok a figyelmetlenségre. De sok esernyő árvul el, míg megszületik egy nagy gondolat. A pedagogusoknak tekintettel kell lenniök a perseverációra. Oka lehet a figyelmetlenségnek a gondolkozás nagyfokú agilitása. Mindenről saját gondolata támad és foglalja le az ilyen gyermek figyelmét. Egyéniségének ismerete híjján, notorikus figyelmetlen, rossz tanuló hírébe kerülhet a legértelmesebb növendék. A figyelem lehet látási és hallási tipusú. A halló figyelmű gyermek nagy hasznát veszi az iskolának, ha jól tanítanak. A látási tipusúnak csak a táblára rögzített tanítás értékes. A gyermekek

többsége vegyes típusú ugyan, de mégis vagy a látási, vagy a hallási figyelem az uralkodó. A helyes tanítás minden gyermeknek lehetőleg minden érzékére hat.

A figyelmetlenség pedagógiai okai: 1. Az egyirányú vezetés hiánya. 2. A rossz lakásviszonyok. 3. A gyermeket nem érdeklő 4—5 órán át tartó tanítás. Ez okokon nehezen segíthetünk. Legfeljebb könnyíthetünk azzal, hogy első és utolsó órára nem teszünk elvont tárgyat. Kerüljük a száraz előadást. Óvakodunk a gyakori ismétléstől. A túlságos ismeretesség lanyhává teszi a figyelmet. Igyekszünk megismerni, megérteni növendékeinket, megállapítjuk a diagnozist és a tömegtanítás keretének határain belül figyelembe is vesszük és méltányoljuk. A figyelmetlenség legtöbb fajának gyógyító-mestere lehet az öntudatos pedagogus és csak ritkább esetekben szükséges az iskolaorvos, vagy a szakorvosok közreműködése, vagy különleges iskolának, például az idegesek intézetének bevonása. Megtörtént, hogy rövid időben megfelelő bánásmód mellett, javulás áll be a legidegesebb gyermeknél. Éppen az idegesek iskolájának egyik növendéke annyira javult, hogy a következő évben már visszakerülhet a normális iskolába. A gyengetehetségű figyelmét nem kötik le az elvont dolgok, de a gyakorlati munka valamelyik ágában kiválhat. Sőt a zene hallgatásába sem fárad bele. Az előadó több jeles sakkozó gyengetehetségűt ismer.

Érdeklődéssel és kitartó figyelemmel hallgatta mindenki *Ranschburg* Pál dr.-nak fejtegetéseit. A tetszést az elnöklő *Fináczy* Ernő dr. tolmácsolta, átnyújtván a társaság elismerésének jelképét, a rendes tagságról szóló oklevelet. Reméli az elnök, hogy Ranschburg dr.-nak a külföldön is általánosan ismert alapvető munkásságából rész jut ezután a Magyar Pæd. Társaságnak is.

Krónikás tisztünkhöz híven felemlítjük még, hogy az elnök megnyitójában szomorúan emlékezett meg a veszteségről, mely a társaságot *Halász* Ferenc min. tan. halálával érte. Emlékét jegyzőkönyvében örökíti meg a társaság, s erről a családot is értesíti.

Budapest. *Havas Irma.*

A STOCKHOLMI BÉKEKONGRESSZUS.*

Tisztelt hallgatóság! Mielőtt tulajdonképeni tárgyamról beszélnék, meg kell mondanom, hogy a békemozgalom nem jelenti az *örök békére* való utópisztikus törekvéseket, hanem jelenti az emberi kultura olyan haladását, mely a nemzetek közötti egyenetlenségek békés úton való elintézését célozza. Ez okból nemzetközi választott bíróságok létesítését szorgalmazza, melyek a hozzájuk utalt vitás kérdésekben végérvényesen döntenek. Alapigazság gyanánt fogadják el a békebarátok, hogy amint a műveltebb társadalmakban pörös ügyeiket bíróságok elé viszik a felek, mert tudják, hogy az önbíráskodásra joguk nincs, úgy a nemzetek is közös megegyezéssel választott bírák döntését fogadják el minden olyan esetben, midőn egymás között megegyezni nem tudnak és ne keressék az igazságszolgáltatást — mint eddig — hadseregeik fegyveres erejében.

A nemzetek közötti béke állandósítására, a nemzetközi jog pontos körvonalozására törekszik a békemozgalom, melynek ma már az egész világon mindenütt vannak hívei. Az évenként tartani szokott békekongresszusra tehát a világ minden részéből sereglenek össze, hogy a világbéke biztosítására és a békeeszme terjesztésére vonatkozó kérdésekről tanácskozzanak. Stockholmban is mintegy 700 külföldi tag vett részt a kongresszuson, kikhez a svédországi békebarátok nagy serege csatlakozott. A kongresszus jelentőségét mutatja az a nagy tisztelet, mellyel a kongresszust az állam és a város fogadták. Maga a király

* A Mária-Dorothea Egyesület október havi ülésén tartott terjedelmesebb szabad előadás vázlata. *Szerk.*

vendégül látta a kongresszus tagjait az ősi királyi palotában, a külügyminiszter tartotta a kongresszuson a megnyitó beszédet, a különböző felekezetek templomaiban a megnyitás előtt való vasárnapon egyházi beszédekben ünnepelték a kongresszust s a sajtó teljes érdeklődéssel kisérve annak tárgyalásait, terjedelmes tudósításokat közölt munkásságáról. A svéd országgyűlés 20,000 svéd koronát (1 svéd K = 1·32 K) szavazott meg a kongresszus költségeire s így lehető volt a kongresszus tagjait igazi vendégszeretettel fogadni. A kongresszus arra igényt tartó tagjait előkelő szállókban és magánházaknál a legkényelmesebben helyezték el és soknak teljes ellátásáról is gondoskodtak. Az *alkohol* fogyasztást azonban a lakomáknál teljesen mellőzték, még sem volt hiány emelkedett hangulatban, vidámságban s lelkesedésben.

A kongresszus rendezéséből a svéd nők is jelentékenyen kivették részüket. A külföldi vendégek a kongresszus titkárán (dr. J. Bergmann) kívül, különösen két nőnek Fanny Petersennek és Emilia Brommenak fáradhatatlan tevékenységét csodálták meg, kik minden hozzájuk fordulót hálára kötelezték ügyök nyugodt, pontos elintézésével, s általában a kongresszus gondos előkészítésével, helyes szervezésével.

A kongresszus augusztus 1—5. napjain tartotta üléseit, melyeken igazán érdekes kérdéseket tárgyaltak és sok fontos határozatot hoztak, melyek közül azonban itt különösen a nevelésre vonatkozókat óhajtom kiemelni. Kivánatosnak mondták ki a tanítóknak a békemozgalomba való bevonását s ez okból szorgalmazni fogják, hogy minden állam tegye lehetővé — szabadságadás, esetleg ösztöndíjak által — hogy a tanítók és tanítónők a békekongresszusokon részt vegyenek. Oly sok tanulságot szolgáltatnak az ilyen kongresszusok s annyi becses tapasztalat szerzését teszik lehetővé, hogy a tanító-nevelő munka értékességét nagyban előmozdítják. Örömmel vette a kongresszus tudomásul, hogy a Párisban, Thivet által alapított *békeiskola* virágzásnak örvend; kivánatosnak mondták ki, hogy ilyen iskolákat más államokban is létesítsenek s hogy a nemzetközi

jog alapfogalmainak, s a választott bíróság intézményének ismertetését az iskolák tantervébe vegyék be, s végre hogy a tanítókat szünidei tanfolyamokban oktassák ki a békemozgalomra vonatkozó ismeretekre.

A békeeszme terjesztésének érdekes módjáról számolt be *Gwisz Adami* asszony, kinek sikerült az orosz leányiskolák tanítványai között ifjusági békeegyletet létesíteni, melynek csakhamar 4000 tagja lett, kiket összejövetelek, hangversenyek, előadások segítségével tanítanak ki a békemozgalom céljaira, s általok igyekeznek a közvéleményt a pacifizmusnak megnyerni. A különböző nemzetek képviselőit fel is kérték ilyen ifjusági békeegyesületek létesítésére, melyek egymással kapcsolatban állva megalkotnák a békemozgalomnak ifjusági világ-szövetségét. Az ifjuság igy a béke szeretetében nevelkedve, a jövő társadalomnak békés szellemét biztosíthatná.

A kongresszus tárgyalásai sorában nagy figyelmet keltett Alfred H. Fried jelentése a *leszerelés* kérdésében. Fried alapos tanulmányában kimutatta, hogy noha az egyes államok ez idő szerint nem mutatnak még hajlandóságot a hadi készenlét csökkentésére, a hadseregek és a haditengerészet szervezetében olyan változások mennek végbe, melyek végeredményükben a hadi felszerelés költségeinek csökkenésére vezethetnek. A viszony az ember és fegyvere között teljesen megváltozott. Most a fegyver a fontosabb. A régi idő harcosa, kinek kezében a fegyver még a bátor hadakozás eszköze volt, ma gépésszé vált, kinek nagyobb tanultságra és értelmességre van szüksége, mint testi erőre. A hódító hadseregek helyébe a védő hadseregek léptek s a kétéves katonai szolgálat tervbevételével az első fontos lépés megtörtént a hadi felszerelés költségeinek csökkentésére.

Rámutat továbbá Fried arra, hogy a hágai békekonferenciák háborút szabályozó azon határozatai, melyek a fegyvergépek használatát korlátozzák — amennyiben bizonyos épitményeket és területeket (kórházakat, templomokat stb.) nemzetközi megegyezéssel kivesznek azok romboló hatása alól — hallgatólagos törekvést mutatnak a háború veszedelmeinek csökkentésére. Nem

a fegyvermennyiségét korlátozzák ma még, csupán romboló hatásukat, de ez már haladás a régi háborúk *mindent* elpusztító rombolásaival szemben. Érdekes jel a fegyverkezés hatásainak csökkentésére egyrészt a nemzeti hadseregek, a honvédségek szervezése, melyek csak a haza határainak védelmére kötelezettek, másrészt a kétéves katonai szolgálat tervbevétele, mely — emberi munkában legalább — jelentékeny megtakarításokra vezethet. Természetesen ezzel szemben áll a hadi tengerészet fejlesztése, mely megint inkább hadi gépeket, mint emberi erő felhasználásán alapszik.

Fried jelentésében arra is rámutat, hogy bár az államok tiltakoznak az ellen, hogy a fegyverkezés kérdését tanácskozás tárgyává tegyék, ez a tanácskozás, a kérdésnek nem hivatalos formában való megbeszélése 12 év óta tényleg folyik és pedig nem csupán a hírlapokban, hanem még a fejedelmek és államfők nyilatkozataiban is.

És a stockholmi békekongresszus nemcsak Fried érdekes tanulmányával kapcsolatban, de minden más kérdés tárgyalásánál utalt a fegyverkezés, a hadi készenlét költségeinek elviselhetetlen mértékben való növekedésére, arra tényre, hogy egészségügyi intézmények fejlesztésére, kulturális intézmények létesítésére nem jut pénz, s hogy a nyomorúság bizonyos néprétegek között állandóan növekedőben van. Ezért minden államnak életérdeke, hogy a hadi költségeket — ha már nem apasztja — legalább tovább fokozódni ne engedje. A békemozgalom ezért küzd elsősorban és nem a katonaság megszüntetéseért, mint sokan tévesen hiszik; a békemozgalmat tehát nem szabad összezavarni az *antimilitarizmussal,* ami ez idő szerint utópia.

Nem terjeszkedhetem ki ezúttal sajnos a kongresszus munkásságának többi részleteire, már csak a rövidre szabott idő miatt sem. Azok, akik ott voltunk s a legideálisabb emberi munkának részesei lehettünk, az emberiség javát célzó nagy gondolatok lélekemelő hatását éreztük és feledhetetlen lelkiértékekkel gazdagodtunk: mind azzal az érzéssel hagytuk el a kongresszus színhelyét, bárha a legközelebbi — Rómában tar-

tandó — kongresszuson minél többen, sokan vehetnének részt honfitársaink közül. Ezért fogadtuk lelkesedéssel Petersen úrnő indítványát az úti segélypénztárak alapítására nézve. Szerinte társulni kellene minden nemzet kebelében s filléres befizetésekből úti segélyeket kellene kiosztani a kongresszus látogatására vállalkozó tagok között. (Pályázat, esetleg sorsolás útján.) Erre egy-egy város esetleg egy-egy népesebb főiskola (pl. az Erzsébet Nőiskola) ifjusága is kisérletet tehet, de különösen hivatottak volnának ilyen utazási ösztöndíjak létesítésére önképzésük érdekében is a tanítónők.

Annyira tudom, hogy az ilyen nemes célú tanulmányútnak óriási erkölcsi és szellemi gyarapodás az eredménye, hogy az úti segélypénztárak létesítését a legmelegebben ajánlom figyelmükbe. Most megköszönve, hogy szívesen meghallgattak, igérem, hogy ha erre alkalmam nyílik máskor is örömmel fogom a stockholmi kongresszus tárgyalásainak többi részleteit a szakosztályban ismertetni.

Budapest. *Rosenberg Auguszta.*

TISZTELETBELI DOKTORNŐK.

Doctor honoris causa! E büszke cím, mely az egyetemeknek ősi jogánál fogva eddig csak férfiaknak jutott, most már méltán emel ki a tömegből egynéhány jelentős asszonynevet is.

Emberemlékezet óta nagyjelentőségű volt e kitüntetés mindazok részére, kik a tudomány vagy művészetek terén babérokat arattak, de koronás fők is büszkén tették e címet katona titulusaik elébe.

Annál nagyobb bámulatot érdemel, hogy e rendkívüli kitüntetést eddig *hat asszony* kivívta magának. Mindannyian költői vagy tudományos munkáik kiválósága által. *Carmen Sylva*, a jeles költő, Románia királynéja, kit a budapesti és moszkvai egyetem tett díszdoktorává. A bécsi egyetem Ausztria legnagyobb költőnőjét avatta díszdoktorrá, *Ebner-Eschenbach* Máriát, ki ma közel nyolcvan éves. *Lagerlöff Selma* a Nobel-díj boldog tulajdonosa, az upsalai egyetem díszdoktora.

Anglia fiatal királynője, *Mary*, az oxfordi egyetem kitüntetését vívta ki, zenei alkotásai által.

Tudományos munkáival a következő három nő vívta ki az egyetemek hódolatát. *Teréz hercegnő* (bajorországi Luitpold leánya, *Lady Blennerhasset* szül. Leyden grófnő, *Michaëlis* Karolina, de Vascomelos portugál író neje.

Teréz hercegnőt ritka tudományszomja s rendkívüli talentuma szakadatlan munkára serkenti. Tizenkét nyelvet irásban és szóban ural, nagy utazásokat tett tudományos célból. Hazájának múzeumait tetemesen gyarapította, kutatásainak eredményét értékes munkákban örökítette meg, melyek jó hangzású

nevet biztosítottak részére a tudományos világban. A müncheni egyetem és a tudományos akadémia tüntették ki ezt az asszonyt, ki egész életét tudományoknak szentelte.

Lady Blennerhasset ugyancsak a müncheni egyetem tüntette ki, történelmi munkáiért. A modern angol és francia történelemmel foglalkozik. Az orleansi szűzről írt munkájáért a franciák is kitüntették.

Michaëlis Karolina német nő, azért nem kevés feltünést keltett, midőn a portugál egyetem díszdoktora lett, a portugál irodalom, filológia és fordítások körül szerzett érdemeinek elismeréseül.

Tudjuk, hogy évszázadokon át nem lehetett a nőknek rendes doktorátust tenni, azért nem is találunk az idők folyamán doktorkisasszonyokat.

Ma azonban ott van *Curie* asszony a párisi egyetemen, mint a kémia tanára. Nagy tekintélye van a tudományos világban s a rádium felfedezésével a legnagyobbak között örökítette meg nevét. A bécsi egyetemen *dr. Richter Eliz* működik, *dr. Linden* grófné pedig, mint az első női tanár, a *bonni* egyetemen foglalta el tanszékét. Hol vannak azonban azok, kik mérhetlen küzdelmekkel állottak szembe, erős akarattal s tántoríthatatlan bizalommal törekedtek kitűzött céljuk felé. Valóságos regény, melyen némelyiknek keresztül kellett menni, míg tudományos célját megközelíthette. 1875-ben promoveálták az első női bölcsészt, *Rubinstein Susannát*. Rendkívüli eset volt, de épen olyan volt törekvéseinek útja is. Bukovinában született, privát úton végezte a gimnáziumot, hallgatta a prágai és lipcsei egyetemeket, míg végre promoveáltatott. Jeles munkákat írt, de tanszékhez nem tud jutni, minden igyekezete mellett.

Dr. Possauer bárónő volt nehéz küzdelmek után az ausztriai nők promoveáltatásának úttörője. Ez az asszony nemcsak a nők jogainak előharcosa, hanem az asszonyban való bizalomnak is.

Magyarországon promoveálták ebben az időben *gr. Hugonay Vilmát* s csak 1897-ben juthatott a gyakorló orvosok listájába. Mennyi kitartás, önmegtagadás, milyen komoly és erős akarat

kellett az évek hosszú során a nehéz cél eléréséhez. Késő utódaink hitetlenül fogják olvasni!

Dr. Fischer-Duckelmann Anna is érdekes jelenség a törekvő asszonyok sorában, ki még gyermek és családi gondokkal terhelten lépett a tanulás mesgyéjére. Családostól költözött Zürichbe, miután férje segítségével hiányos tanulmányait pótolta. Ott 6½ évi nehéz bajok, betegség és családgondok leküzdése után promoeválták.

Wartensleben grófnét a bécsi egyetemen promoeválták mint elsőt a filozófiai fakultáson s ez alkalommal a rektor szavából hallották a jelenvoltak, hogy a nők komoly törekvései, eredményes munkájok, sokat elmosott az eddigi előítéletekből.

Jelenben legjobban bizonyítanak a Boszniában tett tapasztalatok a nők orvosi hivatottsága és rátermettsége mellett.

Bosznia Hercegovina török asszonyai teljesen elzártan élnek a férfivilágtól s a legveszedelmesebb esetekben sem hívtak orvost. Milyen rettenetes dolgokról szólanak az első női orvosok jelentései! Megtörtént, hogy egy anya lebetegedésénél egy gyönge nyolc éves leányka segédkezett, olyan esetben, hol orvosi beavatkozás kellett!

A kormány korán belátta, milyen értékes szolgálatokat tehet a balkáni részekben női orvos.* *Dr. Bayer Anna* volt az első, ki a még akkor okkupált tartományokban működött. Prágában született, Svájcban, Páris és Drezdában tanult. Nagy tudását s önzetlen igyekezetét áldozta fel az ügynek, de annyi előítélettel találkozott, hogy már egy év mulva kénytelen volt távozni, de e rövid idő alatt is előkészítette utódjainak a talajt.

Dr. Keck Bohuszlavának sikerült utána jelentékeny helyet elfoglalni. Mosztárban működött eleinte, hol a török nők azonban nagy bizalmatlansággal fogadták, utasításait nem követték. Egy pár sikerült gyógykezelés után azonban megnyerte rokon-

* Magyar asszony, *gr. Kállai Benőné* sürgető szava folyóiratunkban hangzott el ez ügyben először. (L. 1895. évi 4. füzet.) *Szerk.*

szenvüket s azóta a lakosság minden rétege szivesen keresi fel s kéri ki tanácsát.

Dr. Keck Bohuszlava orvosi látogatásai alkalmával közelebbről megismerhette a bennszülött mohamedán hitü asszonyok szokásait, s miután hivatását teljesen felfogta, érvényesítette kulturmisszióját; bizalmukat megnyerve, írni s olvasni, kézimunkázni tanította a török nőket, a mi elemi iskoláink mintájára. Kézimunkákat a keleti nőktől ugyan még mi tanulhatnánk, mert ők a tű nagy mesterei. De mohón ragadják meg az alkalmat a nálunk honos technikák elsajátítására. Ilyen irányú működése alapján aztán 1896-ban dr. Keck B.-t kinevezte a kormány hivatalos orvosnak Bosznia és Hercegovina területére.

A női érdemek elismerésében úgy látszik mégis Páris vezet, ott nem csak az egyetemi katedrán tisztelik a nőt az irodalom berkeiben is rózsa- meg babér-koszorut fonnak egy 60 éves iróasszony halvány homlokára. Judit *Gautier*, a *Livre de Jade* szerzője ez az iró asszony, a nagy Théophile Gautier leánya. Ő az első asszonytagja az akadémiának, de sikerére még sem büszke. Szerényen és nyugodtan fogadja a vele járó kitüntetéseket is.

Sok volna a hazánkban már működő orvosok s tanári foglalkozást üző doktor-nők névsorát felsorolni, mindenesetre örvendetes tény, hogy mindannyian kifogástalanul, sokan kiválóan töltik be helyöket. Eddig azonban csak a kolozsvári egyetem tüntetett ki egy nőt, *dr. Marktbreiter Irént* azzal, hogy az egyetemi magántanári címet neki szánta; hisszük, hogy az ő eredményes munkájok megtöri a jeget ebben az irányban is. S a családi életnek sincs kára a nők egyetemi tanulmányai miatt. Sokan vannak doktorátust tett s hivatásban élő nők között olyanok, kik boldog anyák s minta háziasszonyok. De még nagyobb azoknak a leányoknak a száma pedig, kik egyetemre mennek, de tudományos pályájukat házassággal cserélik fel.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

A FORDÍTÁS PSZICHOLÓGIÁJA ÉS ESZTETIKÁJA.

A fordítás nem élő nyelvtanulás az iskolában. A művészi fordítás pedig újjá alkotás. Igy a tulajdonképpeni fordítás igen jelentéktelen térre szorul.

Az iskola embereinél pædagógiai szempontból gyakran esik szó az egyik nyelvről a másikra való *fordításról.* Sokan szóltak már mellette és ellene és bár az élő nyelvek tanításánál egyáltalán nem hozta meg azokat az eredményeket, amelyeket az elmélet, a pædagógiai elmélet emberei hozzáfűztek s amelyekkel ajánlatossá, kívánatossá tették a mind szorgalmasabb fordításgyakorlatokat, magát a *fordítást,* mint természeti jelenséget, mint bonyolultabb *pszichológiai jelenséget* senki sem vette tudományos vizsgálat alá. Lám pedig ez lett volna a kezdet kezdete, a kiinduló pontja a fordítás hasznosságára vonatkozó komoly, lelkiismeretes tudományos kutatásoknak. Hogyan is szólhassunk ugyanis hozzá valamely psychikus munkásság gyümölcsöző voltához, ha magát ezt a psychikus működést nem ismerjük, ha egyáltalán nem tudjuk, milyen természetű ez a működés, vajjon megfelel-e a gyakorlati élet követelte ama nyelvműködéseknek, melyeknek irányában gyümölcsöző voltát az elmélet emberei kilátásba helyezték, ha nem tudjuk, milyen bonyolult működés a fordítás, s vajjon, mint ilyen felettébb bonyolult s egészen járatlan utakon járó működés egyáltalán összevethető e jogosan a sokkal kijártabb, kitaposottabb utakon haladó, egyszerűbb, de sokkal gyakoriabb psychikus működésekkel, melyek a gyakorlati nyelvtudás különféle kapcsolatos

működéseit teszik. Csakis ha beható, hosszas, lelkiismeretes pszichológiai vizsgálat után sikerül annyira-amennyire legalább is a fordítással, mint pszichikus működéssel tisztába jönnünk, csakis akkor mondhatunk ítéletet, hogy mily mértékben használva s mily irányban remélhetünk tőle gyümölcsöző eredményeket s egyáltalán mennyiben mérhető össze a többi, a gyakorlati életben található nyelvműködésekkel s végre még arra az érdekes kérdésre nézve is iránygondolatokat nyerünk, hogy mily műfordítás tehető majd leginkább valamely eredeti munka helyébe oly feltételekkel, hogy lehetőleg annak teljesen megfeleljen a pszichikus, az eszthetikai hatás szempontjából.

Így már most is dolgozatunkat két fő részre szakíthatjuk: a fordítás pszichológiaia elemzésére és a fordítás eszthetikája kutatására.

Ami a fordítás pszichológiai elemzését illeti, mindenek előtt tisztába kell jönnűnk azzal a ténnyel, hogy fordítás *csak két nyelv között*, az az *két féle nyelvtudás közt* lehetséges. A fordításhoz pedig *mind a két nyelvet alaposan kell értenünk, tudnunk*, azt a nyelvet is, amelyből fordítunk és azt a nyelvet is, amelyre fodítunk. De még ez sem elég. Még a fordítandó tárgyat is alaposan ismernünk kel. Hogy fordítson már most a tanuló, aki sem azt a nyelvet nem ismeri alaposan, amelyből fordít, sem azt a nyelvet nem ismeri alaposan, amelyre fordít, sem a tárgyat nem ismeri alaposan, amelyet fordít. Alig kezdettük meg tehát a fordítás pszichológiai elemzését, máris a nehézségek egész sorát látjuk, melyek a fordítás feldicsért pedagógia haszna ellen szólanak, sőt a fordítást tisztán a tanuló számára, mint igazán célravezető nyelvgyakorlást, lehetetlenné teszik, úgy hogy kimondhatjuk a részünkről a gyakorlatban is követett tételt, hogy *a fordítást kezdetben csak a tanár vezetésével, segítségével a tanárral együtt gyakorolhatja a tanuló* és azután is *csak ismert és tárgyalt képzetkörből és szókörből való anyagot kaphat fel fordítás-gyakorlatul.*

Mi tehát a fordítás pszichológiai tekintetben? A *fordítás két nyelvtudás között való kapcsolatos pszichologiai működés.*

Éppenséggel tehát *nem gyakorlati nyelvtudás*, hanem *abstract, felsőbb kapcsolatokat* szükségessé tevő, e felsőbb kapcsolatokból álló nyelvgyakorlat. Ebből következik már most az a fontos gyakorlati tétel, hogy: ha a fordítás nem gyakorlati nyelvtudás, hanem abstract nyelvkapcsolásbeli gyakorlás, *a gyakorlati nyelvtudásnak is igen kevéssé válhatik hasznára, vagy éppen nem használ, mint nyelvtanuló eszköz.*

Sem a magyarra való fordítás a tanulandó idegen nyelvből, sem az illető nyelvre fordítás magyarból az idegen nyelv elsajátításában nem visz célhoz. Célra e téren csak a gyakorlati módszer visz az idegen nyelven tett szabad kérdések megértésének és az e kérdésekre szerkesztett, adott szabad feleletek gyakorlása. Ez a gyakorlati módszer. Gyakorlandó először szóval, azután írásban. Akkor az illető beszélni és írni fog azon nyelven. És ez természetes is. Hogy gyakorlati értelemben *tudjunk egy nyelvet,* az azt jelenti, hogy *beszélni* és *írni* tudjuk, nos, hogy ezt tudjuk, ahhoz a beszédet, a feleleteket, az írást, az írásbeli feleleteket kell gyakorolni és nem a fordítást. A fordítás a gyakorlati nyelvtudás szempontjából vajmi keveset ér és ez nagyon fontos nyelvpedagógiai tétel, amellyel itt tisztába kellett jönnünk épp a fordítás pszichológiai elemzése alapján.

Épp az itt tisztázott, pszichológiailag megvilágított, nyelvpedagógiai tétel értelmében problematikussá válik az egész mai rendszerű latin nyelvtanítás a középiskolában. Épp a latinból magyarra fordításról egész füzetet írt. Finály Gábor mondja, hogy a latint nem kell beszélni, «csak érteni», «csak a megértés» kell, s erre jó a fordítás, mert ehhez előbb teljes megértés kell.* Nos, így is van, igaza van, ilyen a mai rendszer. De épp ezzel teszik problematikussá, szinte illuzóriussá az egész latin nyelvtanítást. Ezzel elveszik az igazi nyelvgyakorlatokat, amelyek egyedül adhatnak igazi nyelvtudást, a beszédgyakorla-

* *Dr. Finály Gábor: Hogy kell latinból magyarra fordítani.* Tanítványainak. Különlenyomat a budapesti VII. kerületi magyar királyi állami főgymnázium 1903—4. iskolai évi értesítőjéből. Budapest Fritz Ármin, 1904.

tokat, latinul elmondani szabadon az olvasmány tartalmát, szabad feleleteket adni. Nagyon helytelen eljárás. De már mutatkoznak az újabb módszer alkalmazásának ily irányú jelenségei az angoloknál, a Dents-féle könyvben s ezt csak örömmel üdvözölhetjük. Nyelvtudást csak a beszédgyakorlat kérdésekre adott szabad feleletekkel ad. *Latin nyelvtudást is csak a latin beszédgyakorlat, kérdésekre adott szabad feleletekkel ad.* Mi nem csak vallottuk ezt, hanem a gyakorlatban is e szerint jártunk el, örömmel látható eredménnyel.

Mondom, a fennebbi tétel alapján még a latin nyelvtanításnál is ezt a gyakorlati eljárást kell követnünk, annál inkább a modern élő nyelvek, a német nyelv, a francia nyelv tanításánál.

A francia nyelv tanítására nézve e gyakorlati nyelvtanító módszert kátészerű kérdésekre való szabad feleletek begyakorlásával szorgalmaztam már 1895-ben az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlönyben megjelent cikkeimben részletesen feldolgozva e módszerrel egyes osztályok anyagát,* ami kedvező viszhangra is talált? Az újabb Tanításterv is ily irányban módosult.**

Nos, ha így vagyunk, hol marad a fordítás? A fordítás a fennebiek értelmében *csak kisegítő, a megértést mélyítő nyelvgyakorlat* lesz a mai tanításban és *kezdetben csak a tanárral együtt iskolában gyakorolható, később is csak ismert, tárgyalt képzetkörből, szókörből adható fel* s *csak igen későn jöhet az új szöveg fordítása.* A tanuló az ily új szöveget is *inkább olvassa, értse, mondja el az illető nyelven, feleljen belőle való kérdésekre;* ha ezt megteszi, a fordítás felesleges lesz, időpocsé-

* *Dr. Pekár Károly: Francia nyelv, rhetorikai, vérstani és beszédgyakorlatbeli oktatás a VI. osztályban* Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, 1895 nov. 10. *Francia nyelvi irodalmi, poetikai és beszédgyakorlatbeli oktatás a VII. osztályban.* Országos Középiskólai Tanáregyesületi Közlöny 1806 jan. 26., febr. 2., febr. 9., febr. 16.

** *Laczko Károly: A francia nyelv tanításához.* Országos Középiskola Tanáregyesületi Közlöny 1895 nov. 17.

koló abstract nyelvkapcsolatok, mert — mint fennebb láttuk — ezekből áll a fordítás és a tanulónak nem abstract nyelvkapcsolatokra, hanem eleven nyelvtudásra van szüksége. Ime mi mindenre tanított a fordítás pszichológiai elemzése.

A fordítás pszichológiai elemzése után nézzük már most a fordítás esztetikáját. Itt is két dologgal állunk szemben, it is a két nyelvvel, mint a pszichológiai elemzésnél, azzal a nyelvvel, amelyből a fordítunk s azzal a nyelvvel, a melyre fordítunk, mert hisz fordítás csak két nyelv között lehetséges. Esztetikai szempontból itt *két hatásfolyamattal* állunk szemben, *a mű hatásával az eredeti nyelven* és a *fordítás hatásával*, lévén az esztetikai működések pszichológiai hatásfolyamatok, mint ezt a *Positiv Aesthetika* végső fejezeteiben kifejtettem.* E hatásfolyamatok tulajdonkép pedig *suggestio-folyamatok*, pszichológiai sugalmazásokból állanak.**

Ha már most itt két suggestio-folyamatokkal állunk szemben, a fordítás jóságát æsthetikai szempontból nem szabad a két szöveg közt levő hűség szempontjából megítélni, hanem ép hatásfolyamatokról lévén szó, azt kell mondanunk, hogy *az a jó fordítás, amelynek ép oly esztetikai hatása van, mint az eredetinek. A hatás azonosságában rejlik a fordítás igazi hűsege.* Levetkőzheti a versformát, szabadon adhatja a kifejezéseket, de hatásában közelítse meg a fordítás az eredeti hatását. Ez a cél az igazán esztetikai fordításnál, a *műfordításnál.* A «szó szerint való fordítás» csak nyelvgyakorlat. A «szabad fordítás» is csak nyelvgyakorlat. Ám a «műfordítás» műalkotás kell hogy legyen.

Ezt a határ-felfogását a műfordítások nálunk először *P. Thewrewk Emil* formulázta egyetemi előadásaiban, hogy a műfordítás főkelléke, hogy lehetőleg «ugyan olyan hatást tegyen a fordított munka, amilyent tett az eredeti».*** Ugyanezt fejezte s

* *Dr. Pekár Károly: Positiv Aesthetika.* 220. l.
** U. ott.
*** *Dr. Pekár Károly: Positiv Aesthetika.* 120 l.

hirdette *Finály Henrik:* «Jó fordítás az, amely a fordított művet úgy állítja elénk, amint az eredeti szerzője írta volna, ha azon a nyelven írt volna, amelyre a fordítás történik».*

Ez a fordítás főtörvénye, amit *a fordítás hatástörvényének* nevezhetnénk. Ebből folyik minden egyéb tanácsként adható utasítás. Először is, hogy *a fordítónak minden szabad, csak érje el az eredeti hatását,* így elvetheti a versformát, felcserélheti más formával, neveket lefordíthat, megtarthat stb. ahogy jónak látja az eredeti művészeti hatásának elérésére. A jó fordítás továbbá iparkodni fog *az egyes kifejezések árnyéklatait* is adni, hogy *semmi el ne vesszen az esztetikai hatásból,* de viszont azért annak a nyelvnek, amelyre fordít *a szellemét tiszteletben fogja tartani,* mert az *esztetikai hatás csak így lehet zavartalan,* így főleg *szórend* dolgában nem az eredeti, hanem a *műfordításnak nyelve maga az irányadó.* Így a jó fordításnak *ugyanazt kell mondani, mint az eredetinek,* és ezt *helyesen* kell mondania azon a nyelven, amelyre fordít, tehát ha magyarra fordít, *helyesen magyarul.* A jó fordítás *tiszta és érthető* legyen, mert *az esztetikai hatásnak ez első kelléke,* amit nem értünk, az nem hathat, de e mellett a jó fordítás, a műfordítás nemcsak az egyszerű érthetőségre, hanem a *kifejezések szépségére* is törekszik, mert ezek szépsége nagyban előmozdítja az egészleges hatást, *nagyban közremunkál a műfordítás egészleges esztetikus hatásában.*

Még nehezebb lesz a műfordító feladata költemények, tehát műalkotások fordításánál, főleg az annyira egyénileg sajátos, röpke, eltünő hangulatokat kifejező lírai költemények fordításánál. Itt is érvényes azért *a fordítás hatástörvénye,* vagyis: a fordított költemény érje el az eredeti hatását. Ezért az ily költemény fordítása már tulajdonkép nem is fordítás, hanem *újraköltése, átköltése az eredetinek,* mert csak így biztosíthatja a

* *Finály Henrik: Bevezetés Gaing fordításához.* Erdélyi Múzeum, 1875. 155. l. és *Hogy kell latinból magyarra fordítani?* Hunfalvy Pál: Magyar Nyelvészet, 1861. 480—498 l.

költői hatást. [Ezért, ép e hatás szempontjából fontos itt az *egyéniség* kérdése. A költemények mőfordítása akkor lesz igazán sikerült, ha *a fordító egyénisége megegyezik az eredeti költő egyéniségével*, ha — mint mondjuk — *congenialis.*] De azért ez nem okvetlenül szükséges. Vannak egyéniségek, akik igen könnyen símulnak más egyéniségek jelleméhez s így igen ügyes műfordítók. Ilyen volt a maga nemében igazán kiváló *Szász Károly;* igazán csodálatosan simult előadásmódja a különféle nagy költői egyéniségek jelleméhez számos, sikerült műfordításában, melyekkel oly nagy szolgálatokat tett hazánk művelődése fejlődésének. Az újabbak közt kiválik *Radó Antal*, aki a gyakorlat mellett az elmélet embere is, megírván egyrészt *A magyar műfordítás történetét*, másrészt *A műfordításról* (Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Vállalata, 1909) magáról egész elméleti tanulmányt adva egy kötetben.

Budapest. *Dr. Pekár Károly.*

ÉSZREVÉTELEK A FÖLDRAJZ TANÍTÁSÁRA

(I., II., III. FELSŐBB L. ISK. OSZT.).

«A földrajzi ismeretek a szülőföld és az emberek iránti szeretetet mélyítik — és az altruista hajlamokat, amelyeknek csirája minden ember lelkében megvan, öregbítik.» *Lóczy Lajos dr.*

Valamint a természetrajz, úgy a földrajz is azon igazságokat hirdeti, amelyek valóban léteznek, tehát tárgyilagosak, megdönthetetlenek. «Birodalma az egész világ, háttere a mindenség!» Épen azért, mivel e tárgy ily széles — tulajdonkép végtelen határok között mozog, a tanítás anyagát csak nagy körültekintéssel lehet kiválogatni: mindig szem előtt tartva azt az igazságot, hogy az ember s annál inkább a gyermek, a természetet, s ezzel együtt a földrajzi ismereteket csak annyiban tudja fölfogni, megérteni, magáévá tenni, szóval appercipiálni, amennyiben egyes részleteit a saját szellemével tudja asszimilálni. Csak úgy válhatik a megtanult anyag a lélek fejlődésére alkalmassá, így válik a lélek alkotó részévé.

Sajnos, a felsőbb leányiskola tanterve a földrajz tanítására is — miként a természetrajzra — rendkívül csekély időt szán. Olyan kevés heti óraszámot jelöl ki (heti 2—2 órát;* s ezt is csupán az alsóbb osztályokban tisztán a földrajzra, azontúl V., VI. oszt. történelemmel kapcsolatban, itt tehát a történelem dominál): hogy a magasztos célnak igen nehéz, csaknem lehetetlen úgy megfelelni, amint azt a tárgy szépsége és fontossága megkövetelné.

* A csillagászati földrajzra a IV-ben heti 1 órát.

Pedig az I. osztályban az előismereteken kívül Magyarország földrajzát is tanítjuk, Magyarországét, melyről a nagy francia geográfus, Reclus így szól: «Et dans ce grand livre de la Terre combien large et fièrement écrite est cette belle page de la Hongrie! Les montagnes, entourent le pays comme un immense amphithéatre, chacune delles raconte une periode differante de l'histoire de la planète.»

És e szép ország földrajzát, amelynek minden hegyvonala a földteke életének más-más korszakáról regél: 10—11 éves gyermekek lelkébe kell átültetni néhány hónap alatt heti 2—2 órán!

Tehát alkudjunk meg e rövid idővel, lássuk, mit tehetünk így. Az előismeretek tanítása közben kisétálunk egy közeli emelkedésre (a «Fellegvárra») viszünk egy delejtűt, s ott, a szabad ég alatt is tanulnak a gyermekek a szemhatárról (horizon), a világtájakról, a hosszúsági és egyenközű körökről; Kolozsvárról és környékéről, a Szamos eredetéről és folyásának irányáról, miután kirándulásunk e pontjáról a város tekintélyes része és néhány szomszéd falucska is látható.

A tanteremben pedig a táblára rajzolom, s a tanulókkal megfelelő füzetekbe rajzoltatom mindazt, amit ezen a fokon ők maguk is lerajzolhatnak (körzővel, vonalzóval), pl. a szélrózsát, az északi- és déli-, nyugati- és keleti félgömböt az egyenlítővel, a főegyenközű körökkel, első délkörrel, stb. Ez a munka fejleszti a gyermek öntevékenységét, de az emlékezet támogatására is szolgálnak az ilyen rajzok, s egyszersmind kapcsolatba hozzák a mértani- és földrajzi ismereteket.

Természetes, hogy e tanítás folyama alatt a gyermekek szeme előtt áll a földgömb, a planiglobus, s ezeken is fölkerestetem mindazt, amit csak sokoldalú szemléltetés alapján érthet meg és tehet magáévá a gyermek.

Mielőtt a magyar szent korona országainak földrajzára áttérnénk, gyakoroltatom a térképolvasást, a tájékozódást a térképen. (Jelek magyarázata.)

Az elemi iskola III. és IV. osztálya ugyan eleget tesz ama

didaktikai elvnek, amely megköveteli, hogy a tanítás az ismeretesből kiindulva haladjon az ismeretlen felé, más szóval: a közelebbiről a távolabbira; még sem árt, sőt talán célszerűbb, ha a felsőbb leányiskola I. osztályában is a földrajzot a szülőföld ismertetésével kezdjük az indukció és a földrajzi összehasonlítások kedvéért.

A többire nézve meggyőződésem az, hogy a *természeti viszonyokra* kell a fősúlyt fektetnünk úgy itt, mint a következő két osztályban. A számok közül csupán a sarkalatos fontosságú számokat tanítom. (Pl. Magyarország kiterjedése, a legmagasabb hegycsúcsok, a Duna hossza, az ország összes lakossága, stb.) A térképen megadott mérték (Kogutovicz: 1:600,000; vagy 1:4.00,000 stb.) igen hasznos szolgálatot tesz itt. Egészen mellőzni a földrajzi számokat, ép olyan hiba volna, mint igen sok számnak a betanulását követelni. Hiszen sokszor kénytelenek vagyunk elismerni, hogy «*számokban rejlik az igazság*»; s ezt az igazságot a felsőbb leányiskolai tanulóval is kell éreztetni, sőt megértetni már az összehasonlító- és itélőképesség fejlesztése, a mennyiségeket tárgyaló földrajzi fogalmak *megvilágítása*, tisztázása kedvéért is. De épen azért, hogy minél világosabban rajzolódjanak ezek a fogalmak a gyermek lelkébe, *óvakodnunk kell a számok tömegétől;* mert minél többet akarunk betanítani, annál zavarosabbak, kúszáltabbak lesznek azok a földrajzi fogalmak, amelyek számokkal vannak összekötve.

Ép így vagyunk az ú. n. «nevezetességekkel» is. Ezek közül csupán azt tanítom, ami valóban megérdemli a megemlítést: első sorban járnak a természeti szépségek, azután egy-egy fontosabb tanintézet, kulturális- vagy emberbaráti intézet. nagyszabású gyár, érdekesebb bánya. De hibának tartom hajhászni a «*nevezetességeket*»; s minden apró-cseprő ilyen dolgot a gyermek fejébe erőszakolni. Az ilyesmi haszontalan terhe a memoriának; a tanuló elfelejti nagy részét néhány hét alatt (föltéve, hogy megtanulta), s ekkor még a fontos dolgokra sem tud visszaemlékezni. Ezzel tehát nem azt mondom, hogy megvetendő minden, ami nem a természeti viszonyokra vonatko-

zik; ámde úgy a pszichologiai föltételek és lehetőségek, valamint a rendelkezésünkre álló túlságosan rövid idő és a józan ész azt parancsolják, hogy arra fektessük tanításunkban a fősúlyt, amit a természet alkotott, ami maradandó, hatalmas és örökszép. Ismét Reclus-re hivatkozom: «A Föld horizontjának pompájával, erdeinek üdeségével, vizeinek tisztaságával nagymesterünk maradt és nem szűnt meg a nemzetet összhangra és szabadságszeretetre tanítani. A hegyek, amelyeknek felhőkön túl érő, hóval vagy jéggel fedett csúcsai ég felé törnek, a rengeteg erdő, melyben szélvihar dühöng, a réten folydogáló patak, gyakran többet tettek a népek javára, mint a hadseregek.» (*A Patak élete.* É. Reclus.)

A hazai földrajz tanításának folyama alatt — miként az előismeretek tanításáról szólva már említettem is — vagy magam rajzolok a táblára, vagy egy-egy ügyes rajzolóval rajzoltatok. Időnként otthon is rajzolnak pl. egy-egy vármegyét, hegy- vagy folyóvidéket.

A túlterhelés elkerülése céljából térképrajzolást házi feladatul csak ritkán kapnak. Hiszen csak heti 2 órával rendelkezünk.

Minden egyes terület tanításánál ugyanazon logikai menetet alkalmazom (helyzet, határok, felület, t. i. hegy- és vízrendszer, éghajlat, termények, lakósok, városok). Ez a menet megegyezik a természetes viszonyokkal, mert föl van benne tüntetve a természetes fejlődés; azonkívül támogatja a gyermek gondolkozását és emlékezetét.

Hogy azonban a gyermek e gondolatmenetnek ne rabszolgája, hanem ura legyen, s szelleme necsak kötött képzetekkel, hanem minél több szabad képzettel gazdagodjék, azért intézek minden tanulóhoz minden felelete alkalmával röpke kérdéseket (innen-onnan), visszatérve a régen eltanultakra, s összekötve a régit az újjal: összehasonlítás, tájékoztatás, a gondolkozás mélyítése, a fölfogás határainak szélesbítése kedvéért is.

Így érkezünk induktiv módon a szülőföld ismertetéséből kiindulva az egyes területek — az egész ország — és az általános viszonyok tárgyalásáig.

S amit talán említni is fölösleges, szemléltetési eszközül nemcsak a fentnevezett: földgömbök, delejtűk, a plániglobus, Magyarország hegy- és vízrajzi meg politikai térképe szolgál: hanem tájképek, néprajzi eszközök, relief térképek. S miután a Magyarországra vonatkozó iskolai képek száma — sajnos — igen csekély: e kis számot az utazásaimbol magammal hozott képekkel, albumokkal is törekszem pótolni.

A tankönyvben lévő illusztrációkat pedig fölkerestetem a tanulókkal és velök magyaráztatom meg az ott ábrázolt dolgokat, s csak szükség esetében adok hozzá fölvilágosító magyarázatot.

Az is természetes, hogy bemutatom minden egyes terület hegyalkotó kőségeit, a bányászat termékeit (gránit, gneisz, csillámpala, trachit, bazalt, mészkő, homokkő, arany-, ezüst-, vas- és rézérc, kősó, kőszén, márvány, stb.). Bemutatom természetben vagy képen a nevezetesebb gazdasági és erdőtalkotó vagy ipari és kereskedelmi növényeket (gabonafélék, takarmánynövények, tölgy, bükk, fenyő, cukorrépa, dohány, stb.).

Tengerparti növények: olajfa, babér, füge, gránátalma. Hasonlóképen történik a jellemző állatfajok bemutatása.

De arra is törekszem, hogy ne csupán külső szemlélettel tegyem érdekessé a tanítást, hanem fölhasználva személyes benyomásaimat, a tájképi szépségek feltüntetésével, mintegy lelki szemeik elé varázsoljam a szóban forgó tájat.

E lelki szemlélet érdekében alkalomszerüleg beszámolnak a növendékek ama földrajzi olvasmányokkal, amelyeket a magyar nyelvi órán hazánk érdekesebb vidékeiről olvastak (A Hortobágyról. A Szent Anna tóról, stb.). Ezt örömmel teszik; sőt önként is jelentik, hogy miről és mit olvastak. Az intézet igazgatósága pedig meg lévén győződve arról az igazságról, hogy minden szemléltetési eszköznél tökéletesebb maga a természet: már többször rendezett nagyobb kirándulásokat az intézet növendékeivel. Így esetről-esetre *több évre beosztva*, voltak növendékeink Vajda-Hunyadon, Marosújvárt, Tordán (sóbányák) a révi szorosban, ahol a révi Zichy-barlangot is megtekintették.

A II. osztály Európa és Ázsia földrajzát tanulja. Európa országai közül Ausztriát részletesebben.

A III. osztály: Afrika, Észak- és Dél-Amerika, Ausztrália, Polynézia, a Sarkvidékek földrajzát és fizikai földrajzot (heti 2—2 órán!)

A tanmenet ugyanaz — nem is lehet más — mint volt Magyarország egyes vidékeinek tárgyalásánál. (Helyzet, határok, felület, hegy- és vízrendszer, éghajlat, ásványok, növények, állatok, lakósok, városok.) E tanmenet keresztülvitelénél ugyanaz az elv vezérel, mint az I. oszt. tanításánál; t. i. *hogy a logikai gondolkozásnak biztos támpontot nyújtsak*, az emlékezetet támogassam, de egyszersmind a természeti jelenségeknek okozati összefüggését is demonstráljam; miután egy vidék növényzete és sok tekintetben állatvilága, sőt lakósságának foglalkozása, s ebből kifolyólag műveltsége is a vidék természeti viszonyaitól függ, vagy azzal legalább szoros kapcsolatban van.

Az is természetes, hogy az egyes földrészeket, országokat vagy kisebb területeket jellemző növényeket, állatokat, községeket, itt-ott ipari cikkeket a II. és III. osztályban is bemutatom. E fokon már számos olyan meleg vagy hideg földövi növény és állat kerül bemutatásra, amelyekről az I. osztályban még nem volt szó: pamut, kávé, téa, cukornád, pálmák, agávé, aloé, kaktusz, fűszerek, stb. Ezeket vagy *élő szobai növények*, vagy műnövények és jó képek segítségével szemléltetem. Épen így a néprajzi eszközök és tájképek e két (II. és III.) osztályban is sorra kerülnek. E képekről, legalább részben, a tanulok mondják el kérdéseim alapján a kép tárgyát.

De bemutatok vagy legalább fölemlítek egy-egy útirajzot is, hogy kedvet kapjanak ilyen munkák olvasására. El is mondok röviden — vagy fölolvasok, amikor az adott rövid időből kitelik — egy-egy érdekes részletet. Pl. a húsvéti ünnepek felé Erődi Béla: «*A szent földön*» című munkájából a Megváltó életének, szenvedéseinek, halálának színhelyéről szóló megkapó részleteket, hogy e földrajzórán képzeletben ők is bejárják a szent helyeket, s ha talán homályos sejtelemképen is, de el-

gondolják a leírás hatása alatt a könyv e szép gondolatát: «Az én lelkem is örül a dicső húsvétünnepen, elszáll messze-messze vidékre, a Szentföldre, ahol az emberi nem megváltásának nagy műve megalkottatott.»

Beszélek továbbá Vámbéry Á., Stein Aurél, Cholnoky Jenő, Hedin Svén, Almásy Gy., Décsi Mór ázsiai útjáról; Gáspár Ferencnek: «*A föld körül*» című munkájáról, bemutatva ezekben az érdekesebb illusztrációkat is.

S valamint az I. osztályban, úgy a II. és III-ban is gondom van arra, hogy a gyermek fölfogása, emlékezete nehogy bizonyos sablonhoz tapadjon és ismereteivel csakis megkötött sorrendben, szűk határok közt tudjon boldogulni. Ezért Európa, Ázsia, Amerika vagy Ausztrália tanítása alkalmával is, lehetőleg minden feleletnél intézek a növendékhez kitérő kérdéseket, felölelve ezekben legalább egy-egy eszmefuttatás alakjában az egész áttanult anyagot. Amint fent említettem: minden tanításnak oda kell törekednie, hogy a gyermek ismeretvilágában minél több szabadképzet legyen, amelyekkel bármikor könnyen rendelkezik, úgy azonban, hogy az ok és okozat közötti összefüggés világosan álljon lelkében, s öntudatával a fogalmak láncolatát nemcsak összefüggéstelen emlékezeti képek gyanánt, hanem, mint szerves egészet tudja átölelni.

Említettem fennebb azt is, hogy a III. osztály a földrészek földrajzán kívül fizikai földrajzot is tanul. A tanterv szerinti «Befejezésül az *utolsó harmadban*».

«*Ez az utolsó harmad*» pedig, leszámítva a húsvéti-pünkösdi szünetet, továbbá az egy napos vallási és nemzeti ünnepeket: tulajdonképen *csak néhány óra:* mert hiszen az általános ismétlésekre is kell időt hagynunk. A régiek mondása: «Repetio est mater studiorum»; nagy igazság! Az ismétlés fontosságát csak azok vonják kétségbe, akik a tanításban nem szereztek gyakorlatot, akiknek az *emlékezőtehetség tulajdonságait,* illetőleg *nincs psychologiai ismeretök* és kellő belátásuk, vagy nincs elegendő lelkiismeretességük.

Nagy gondot okozott e miatt a III. osztály földrajza, illetve

földrajzi anyaga mindig és fog okozni mindaddig, amíg a jelenlegi tanterv meg nem változik. A tanulók javát, *lelki és testi épségét szem előtt kell tartanunk,* épen ezért arra kell törekednünk, hogy a fejlődő gyermeket tanulni-valóval túl ne terheljük... S miután a tantervnek mégis eleget kell tennünk, a rendelkezésemre álló csekély idő alatt következőleg járok el: A természeti törvényeket demonstráló kisérleteket — amennyiben lehetséges — maguk a tanulók is végrehajtják ott, a tanteremben; annál inkább, mert itt csak egyszerű, könnyű kisérletekről lehet szó. Az ügyesebb rajzolók a táblára is lerajzolnak bizonyos ábrákat (pl. ártézi kút, barométer, közlekedő edények, stb.); noha ezek közül, amit csak lehet, a valóságban is bemutatok. A rajzolás az öntevékenységet és az érdeklődést tartja ébren.

A földfelület változatos alakulatainak bemutatására agyagból relief képeket mintáztam, amelyeken a hegygerinc, a hágó, a hegynyereg, hegyszoros, a tartós hó határa, a jégmező (glecser) a morénákkal, glecserkapuval, a hosszanti és keresztvölgy, a párhúzamos hegyek, a cseppkőbarlang stáláktitekkel és stálákmitekkel, búvópatakkal, az erdőrégiók (tölgy-, bükk-, fenyőerdő); a vulkán kúpja és krátere, és így tovább: láthatók, amennyire, t. i. lehetséges volt ilyesmit relief képeken utánozni... Mindenesetre jobb volna, ha mindezt a nagy természetben, a valóságban szemlélhetnék tanítványaink, amely célból gyakran kellene nagyszabású kirándulásokat, utazásokat tenni, amire azonban csak ritkán lehet alkalom, mivel az ilyen nagyszabású kirándulások a szülők részéről is nagyobb anyagi áldozatokat követelnek.

S gondolom — amint már tapasztaltam is —, hogy nem ringatom csalódásban magamat, ha azt hiszem, hogy e reliefek is hozzájárulnak a tanítás megkönnyítéséhez, annál inkább, mert részben már az I. és II. osztályban is használhatók az előismeretek és Európa tanításánál. E reliefekkel természetesen az a célom, hogy a tanítást elevenebbé, közvetlenebbé tegyék, az emlékezetet támogassák, s *az elméleti tanulást lehetőleg a minimumra redukálják.* Mert, amint már többször említettem: noha «a földrajz birodalma a mindenség, s háttere a végtelen!»

(Duruy Albert), a mi tantervünk nagyon mostohán bánt el ezzel a szép világgal, ezzel a mindenséggel, mikor a III. osztálynak csupán heti 2 órát adott Afrika, Észak- és Dél-Amerika, Ausztrália, Polynézia, a Sarkvidékek és a fizikai földrajz megtanulására.

Ennélfogva a legkülönbözőbb segítőeszközöket, a tanítást minden irányban megkönnyítő eljárásokat kell kieszelnünk, hogy valamennyire megközelítsük azt a fönséges célt, amelyet e tárgy tanítása elénk tűzött.

A földrajzot, mint tudományt, a földet, mint az ember lakóhelyét, életének, küzdelmeinek, munkásságának színhelyét, s a föld természeti kincseit, szépségeit, mint a legnemesebb esztetikai élvezetek forrását megszerettetni; iránta, s a természeti erők örök törvényei iránt mély és maradandó érdeklődést ébreszteni: ez volna a földrajztanítás legszebb, legkivánatosabb eredménye. Erre törekszünk. Ez a cél lebeg mint ideál előttünk. S ha ezt az ideált nem tudjuk minden tekintetben megvalósítani, ennek főoka abban rejlik, hogy a felsőbb leányiskola tanterve e szép, de nehéz tárgy tanítására szánt időt a minimumra redukálta.

Mennyivel más képe volna a földrajz tanításának, mennyivel jobban megközelíthetnők a célt, s megfelelhetnénk az igazság elvének, ha a tanítás nyugodtabb mederben folyhatna, hosszabb időre, több heti órára beosztva. Az önmunkásságot ápoló kisérletekre, térképrajzolásra, térképolvasásra ott, helyt a tanteremben több időt lehetne fordítani. Szép és tanulságos földrajzi vagy néprajzi cikkek fölolvasása többször élénkítené a tanítást. A tanuló felelete mindig korához, fölfogásához mért *nyugodt társalgás* volna inkább, mint egyszerű kikérdezés útján elmondott recitálása a tanultaknak. (Kirándulásokra is — amelyek annyira szükségesek volnának — több időt fordíthatnánk.)

Hány gyermek nem tanulja meg feladatát csak azért, mivel, amint ők iskolai nyelven mondani szokták: «*tudom, hogy úgy sem felelek!*» És sajnos, legtöbbször igaza van; bizony nem felelhet. Heti 2 órán, vagy, ha ünnep jő közbe, heti 1 órán:

40—50 vagy még több tanuló, nem felelhet. Pedig tudjuk, pszichologiai törvények diktálják, hogy a gyermek lelke már élénk, tevékeny életműködésénél fogva is megkívánja, hogy annak a tanítási órának ő ne csak passziv, hanem aktiv résztvevője legyen. És azt is tudjuk, hogy a gyermek csak azt a feladványt tanulja meg igazán, amiről tudja, vagy legalább sejti, hogy azzal be kell számolnia; *s csak azt dolgozta föl öntudatában igazán, amit nekünk értelmesen el is mondott.* A többi nagyobbára csak a feledés számára gyűjtött lom.

Ha időnk volna arra, hogy minden növendék egy héten legalább egyszer számot adjon arról, amit tud, amit megtanult, fölfogott; ha a földrajzi anyag kikérdezése mindig nyugodt, észfejlesztő társalgásként folyhatna; ha a tanuló személyes tevékenységének minél több tápot nyújthatnánk: sokkal nagyobb volna a gyermek, a növendék érdeklődése is, és összehasonlíthatlanul nagyobb a tanítás eredménye.

De így, e rövid időn belől, azon a heti 1—2 órán sok mindent kell végezni: (Kikérdezés, szemléltetés, magyarázat, s ha lehet ismét kikérdezése a magyarázottaknak, avagy *talán* fölolvasás), kimérve pontosan percről-percre az időt, mert a *tantervnek* meg kell felelni; a *tanítási anyagot* be kell fejezni; az *évi állandó tanmenetet* szem előtt kell tartani!

Csupa sietség — mondhatnám rohanás a cél felé; miközben a kényszerítő okoknál fogva nem respektálhatjuk eléggé az igazi, a legfőbb célt: *a gyermeklélektan törvényét!* E törvények nem sietséget, nem a tanítási anyag fölhalmozását, hanem a gyermeki lélek természetes fejlődéséhez való alkalmazkodást követelik.

Körültekintő, fontolgató haladás az, mely a növendék öntudatos fejlődését lassan, de biztosan előmozdítja; melyhez a lassan gondolkozó, kevésbbé tehetséges gyermek is tud alkalmazkodni; öntudatával nyomon tudja kisérni — ami igen fontos az appercepcióra nézve —; de a tehetséges gyermek is megtalálja a tehetségének, tevékenységi vágyának megfelelő munkát; mert elmondhatja észrevételeit, kitárhatja tudását; alkalmazhatja

a kisérleteknél, rajzolásnál ügyességét. Szóval: érzi, hogy ő nemcsak egy szenvedőleges tárgy ott a tanulók nagy tömegében, hanem cselekvő individium, akitől munkát várnak; de neki, korának és természetének megfelelő munkát; amely őt érdekli, s amelyet kedve szerint végezhet.

Tehát ilyen kedvező körülmények közt nem kellene csak hallgatnia; vagy, ha hosszú-hosszú várakozás után végre reá került a sor: röviden, gyorsan végezni mondani valóját, amint ez — sajnos — jelenleg történik; mert hát «*másnak is kell még felelni*»; s pedig minél többnek; mert az «*ellenőrző gyűlésre*» el kell készíteni a klasszifikációt! Ezen aztán segíteni nem lehet.

Pedig, mennyire megkönnyítené a növendék iskolán kívüli munkáját, ha javarészében ott a tanítási óra folyamán, a tanteremben, vagy esetleg kirándulás alkalmával a szabad ég alatt sajátíthatná el a tanulni valót.

S több idővel rendelkezve, nyugodtabb menettel mennyivel inkább föltárhatnók a gyermek, a növendék lelke előtt a *hazai föld* szépségeit, amelyekről a francia író a fentemlített sorokban oly megkapóan nyilatkozik; s a *föld* szépségeit általában, hogy érezzék ők is a természet életének poétikus lüktetését. Érezzék a magyar költő következő szavainak igazságát; s a természet nagy könyvéből vett kérdéseire találják meg a feleletet a saját lelkökben, életük hivatásában, céljában és munkásságában! Tompa Mihály, a föld szépségeinek nagy ismerője és poétája mondja ezt: «Miért áll a bérc havas fejével a vidék felett? *Védi ezt*; a nyár forró napjaiban hűvösséget terjeszt és jótékony esőzésre állítja meg az átfutamló felhőket.

Oh ember, ki mindezeknél nagyobb vagy, tanulj! Töltsd be híven rendeltetésedet!

Kolozsvár. *Binder Laura.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Revue Pédagogique**-ban, áprilisban, *a kritikai szellemmel űzött visszaélést és a tiszteletlenséget* teszi szóvá Jamart. Rámutat arra az ellenállási, megsértési, gúnyolódási vágyra, magaviseletre, amivel honfitársai között az intézményekkel, szabályrendeletekkel, hatósági személyekkel és nyilvános ünnepségekkel szemben találkozik; rámutat arra, hogy mennyire ellentétben van ez a németeknek és angoloknak erős, akárhányszor már túlzott tiszteletével a társadalmi szokásoknak néha még vitatott formái iránt is és avval, amit az utóbbiaknál az állami élet legfőbb eszméi és legfőbb közegei iránt mindenütt mindnyájan éreznek és mindnyájan kifejezésre juttatnak. Panaszolja ezt és hangsúlyozza, hogy milyen fontos alap az erkölcsi nevelésben minden nagynak és szépnek a szeretete, tisztelete; szeretete és tisztelete mindannak, ami bizonyos felsőbbséget kölcsönöz. Rosszalja, hogy eltérőleg a külföldi példáktól, a tanításban is hibáznak a franciák; hogy a haza dicséretét, jótéteményeit vagy érdemeit, jövő reményeit nem emelik ki eléggé, hogy a pártatlanság ürügye és a reformeszmék hatása alatt lealacsonyítják még a nemzeti dicsőséget is és befeketítik minden intézményüket. Vádolja és elítéli a tanítókat, hogy erkölcsi tanításaikban az élet megismertetésének a céljából a családtagok, a társadalmi osztályok hibáit kegyeletsértően teszik szóvá: hogy rosszúl megválasztott tárgyakon és túlkorán fejlesztik a biráló tehetséget és hogy úgy bocsátják útnak a népiskola fogékony kis növendékeit, hogy zavart nyugtalanságot, bizalmatlanságot ébresztének bennük azok iránt a legfőbb elvek iránt, melyek hivatottak rá, hogy az emberek között a nemes érzéseket, a rendet és a boldogságot — az alkotmányos nemzeti akarat kifejezései szerint — fenntartsák. Szívhez szól, mikor fejtegeti, hogy ő a helyes társadalmi vezetés megismerésére, továbbá a jogos emberi szabadságérzet, a felelősségérzés és az erkölcsi kötelezettség átérzésére vetné a súlyt; annál inkább szívhez szól, mert a gondolkozást a kölcsönös összesegítés vágyát felébresztheti az egyetemes törvény nehézségeinek s általában az egész közigaz-

gatás fáradságos feladatainak a feltárása is; már pedig ennek a nyomában azok iránt, akik vállalják a feladatokat, elismerés fakad még akkor is, ha néha talán gyengék és hibásak, s az ilyen képzés nem tör megfontolatlanul, elbizakodottan a korlátok áthágására.

Jamart után Philippe bőségesen ismerteti *Verdier*nek, *egy úttörő pedagógus*nak a gyakorlati és elméleti működését. Verdier a XVIII. században és a XIX. elején élt. Nézetei ma sem elavultak, sőt még ma sem eléggé felhasználtak. Testi és erkölcsi nevelőintézete volt, melyben az egyes tanítványok hajlamai, szervezete és szülei szerint dolgozott, meg azok szerint az elvek szerint, melyeket naplójában tett közzé. Jogot, orvostudományt, bölcsészetet végzett és az orthopédia nyomán igyekezett nyesegetni a lélek kinövéseit, erős hittel mind az egyik, mind a másik tudományba; nagy volt a törekvése, bizalma, készültsége, a gyakorlati kisérletekben; minden részletében pontosan és összhangzóan kidolgozta rendszerét; sok remény lelkesítette a tanító, az orvos és a növendék közös munkája iránt. Megbecsülte a természetet és annak a fejlesztő munkáját, de soha meg nem felejtkezett a művészi, részben mesterséges nevelésnek arról a nagy javító, előrelátó befolyásáról, mely sokszor megelőzi a hibát. Sokat, csaknem lehetetlent kiván a tanítóktól; kívánja tőlük az erős fiziológiai képzettséget és minden növendéknek mindenirányú ismeretét; azt vallja, hogy addig nincs igazi siker, amíg az orvosok nem tanítók és a tanítók nem orvosok.

A májusi dolgozatok közül nagyon jelentékeny mindjárt Babelon értekezése arról, hogy *az archeológiának milyen helyet kellene elfoglalnia a nemzeti nevelésben.* Megemlékezik e tudomány terjedésének a fontosságáról és népszerűsítésének az eszközeiről azok előtt a tudományos társulatok előtt, melyek számban és tudományos eredményekben az utóbbi időkben nagyon megsokasodtak s melyeket elsősorban tart hivatottaknak arra, hogy ezt a munkát elvégezzék. Fontossá teszi előtte a népszerűsítésüket az, hogy a nép a régi századok szellemét megóvhatja a pusztulástól az új demokratikus áramlatok mellett is; hogy az emlékműveknek sok kegyeletes ápolót szerezhet a legszélesebb körökben; hogy félelmes babonák helyett gyönyörködtető történeteket fűzhet az egyes vidékek különösebb természeti alakjaihoz és bizarrabb művészi diszeihez. A népszerűsítés eszközeire ajánlja, hogy használjanak fel népszerű képes irásokat; vetített képekkel diszített előadásokat, régiségtani sétákat, látogatásokat múzeumokba és nevezetesebb emlékekhez; szebbnélszebb s folyton szépülő fotografiai felvételeket; a társas élet érintkezéseiben képes levelező-lapokat egy-egy lelkesítő üdvözlettel, szóval mindent, aminek bő anyaga áll vagy állhat ren-

delkezésükre. Ajánlja, hogy ilyen szempontból irassák meg és lássák el fényképpel minden kantonnak a leírását; hogy osszák szét ezeket a műveket a népiskola nagyobb tanulói között is mint jutalomkönyveket vagy mint folyékony olvasási gyakorlatokat; hogy fűzzék őket evvel is szorosabbra szülőföldjükhöz; hogy beszéljenek nekik evvel gyermekségükről, azokról a zúgokról, épületekről, kövekről, melyek életük legszebb idejében körülvették őket, melyekről ők is adhatnak felvilágosítást s mondják el nekik nem egy épületről, hogy az őseik munkája s hogy azokból nagyapáik lelke szól hozzájuk! Ajánlja, hogy szerkesszék meg a helyrajzi monografiákat, melyek hamarosan a legnépszerűbb könyvek lennének a hazában; melyek vonzanák az idegent és megállítanák az utast, melyek fellendíthetnék, művészi felfogással telíthetnék meg az ipart és a kézművességeket; melyek hozzájárulhatnának ahhoz, hogy úgy ne legyen különbség népies és nem népies művészet között, mint ahogyan a görögöknél nem volt s mint ahogyan a japánoknál és a kinaiaknál nincs. Mennyi tér nyílnék itt meg minden országban a női munka előtt, a női szív, a női díszítő fantázia előtt, azok előtt a női ragaszkodások előtt, melyek olyan mély vonzalommal karolnak fel és olyan nagyon ismernek egy-egy kis kört!

Nagyon figyelemreméltó még ugyanitt az a két értekezés, melyek közül az egyikben Gastinel *a beszélő állatokról,* a másikban Risson *Sénégal közoktatásáról* emlékezik meg. Gastinelt érdekli, hogy az irodalom, főleg a francia költészet, milyen sokszor megszólaltatja az állatokat. Keresi ennek a jelenségnek az okait és ezek közül igyekszik olyanokat is fejtegetni, melyeket eddig még nem igen emlegettek. Leírja a franciák munkás, derült napjait az enyhe éghajlat alatt, ahol a házi, mezei, gazdasági, vadászi élet közben mind a szabad természetben, mind gondolatban és elképzelésben sok időt töltenek az állatokkal, ahol az állatok is sokat vannak az emberekkel, ahol szinte azt mondhatni, hogy szelidek, megbecsülők, nyugodtak egymással szemben. *Risson* a gyarmati iskolázás köréből közöl érdekes tapasztalatokat; szól annak nehézségeiről, politikájáról; a haladás módjairól; a különböző alkalmazkodásokról és ingadozásokról; a befolyás, meggyőzés és szoktatás sokféle segítségéről s arról a számottevő szerepről, ami ezek között a keserves állapotok között a tanulásra hajló és keveset követelő nőnek jutott.

A következő szám élén *Berthelot nyilvános és magánéletének a jellemzése* az, amivel mindjárt először találkozunk. Ebben a jellemzésben *Poincaré* azt óhajtja feltárni a jövő tanítói előtt, hogy ez a sokoldalú ember mennyire törekedett a laboratóriumán kívül is a közjó előmozdítására, mennyire igyekezett egész magaviseletét mindenben összhangba hozni a tudománnyal

és hogy iparkodott a saját szavaival, tetteivel is bizonyítani a tudás hivatottságát arra, hogy fényt árasszon az egyesek és a társadalmak életére, hogy helyes irányba vezesse az emberi lépéseket! Végig kiséri Berthelot-t iskolai sikerekben gazdag gyermekkorán át és figyelmeztet, hogy ezek a sikerek legtöbbször mégis csak a fegyelmezett, egyensúlyozott intelligencia és az állhatatos munka jutalmai, azoké, melyek áldásossá teszik a polgárok életét. Szóvá teszi ifjúságában azt a nagy szeretetét a reális és a biztos igazságok iránt, mely a megkezdett orvosi pályáról letérítette és azt a nagy nemes, értékes barátságát Renan-nal, melyet olyan nagyon szorosra fűzött az egymást kiegészítő két természet, a kölcsönös tisztelet és az elhagyottságtól, szkeptikus krízisektől óvó közös munka. Férfikorából megemlékezik nagy munkabírásáról; tanuló kegyeletéről az ősökkel szemben; tágkörű szinthetikus tehetségéről; a saját lelkiismerete megbecsüléséről és anyagi igénytelenségéről; arról a tekintélyről, amit a tudománynak s a tudósnak óhajtott és szerzett, magas állásairól, barátságos érzéseiről, természetszeretetéről és arról a magasztos, sírig hű szerelméről, mely olyan nagyon jól választott és olyan nagyon boldog családi életet varázsolt köréje; demokratikus társadalomelméletéről, mely a természeti és tudományos igazságok, törvények segítségével óhajtja intézni az emberi társas élet nagy kérdéseit, mely a lélek leggyönyörűbb megnyilatkozásának a mások javára törekvő akaratot tartja.

Nem ilyen nagyszabású, de a nevelés szempontjából nagyon tanulságos és nagyon megható néhány lappal odébb az az apológia, mely *Mme Ségur szobrának a leleplezése* alkalmából hangzott el s mely az ünnepeltben hálával méltatja azt is, hogy a gyermekmesét irodalmi műfajjá emelte.

A juliusi ciklusban Chabot behatóan vizsgálja az olyan *iskola* jövőjét; *mely pszichofizikai méréseket végez* a szellemi és erkölcsi tulajdonságokon s így óhajt a növendékeknél egyéni mértéket alkalmazni. Sorra veszi ennek az iránynak a legfőbb képviselőit, köztük dr. Joteyko úrhölgyet is, elmondja és birálja legalapvetőbb nézeteiket, legutóbbi eredményeiket s általában és néhány fontos kérdésben bővebb indokolások mellett némi bizalmatlanságnak ad kifejezést az eddigi kutatásokkal s az egész módszerrel szemben, melyet főleg az érzékeny és változó kedélyű lányoknál, a fontos szerepű érzelmeknél és a jövő fejlődés megállapításánál nagyon bizonytalannak tart. Kételkedik még a túlterhelés mathematikai meghatározásának lehetőségében is; vitatja az egyoldalú játék-tanítás szisztémájának a helyességét és hangsúlyozza a szokásnak, a magával ragadó lelkesedésnek, a munkavágynak, az ambiciónak, az önkényes, az erkölcsi erőmegfeszítésnek lemérhetetlen, de igen nagy befolyá-

sát, meg a lelki jelenségek olyan eltéréseit, melyek nem mennyiségi különbségek. Végül nagy súlyt vet rá, hogy még a tanulók megismerésében, tanításában, nevelésében is jelentékeny szerep jusson minden lélektani tudományosság mellett a tanár közvetlen művészetének és minden egyéni megkülönböztetés mellett az együttes tanulás, a kölcsönös alkalmazkodás jótéteményeinek; utal arra, hogy ez már azért is szükséges, mert osztja Binetnek azt a megjegyzését, hogy különben minden egyes növendékhez egy-egy külön tanító kellene. Szóval nehéznek is tartja a pszichofizikai kisérleteket, meg félti is túlnyomó számuktól az iskola szellemi és erkölcsi nivóját s ebben talán azért is igaza van, mert hamarabb lehet fiziológiailag pontosan konstatálni fáradságot, mint megmondani a felfogó erő nagyságát és mélységét, meg mert könnyen megtörténhetik az is, hogy a mérés több időt vesz igénybe, mint amennyit a munka alaposságára és gyorsítására használ.

Chabot-nak ezek után az ellensúlyozó következtetései után eljutunk Vial szemelvényeihez abból a harcból, melyet *régiek és újak* vívnak *a középiskolai oktatás ügyében*, a reáliák és humaniórák, a direkt és indirekt módszer tárgyában, féltve a régiek az iskola nivóját.

Azt hiszem, hogy minden nőnevelőt közelebbről érdekel a következő értekezés Potez-től, mely azt a kérdést veti fel, hogy *mire tanít bennünket Molière két darabja, a «Précieuses ridicules» és a «Femmes savantes»*. Védelemre kel itt az író és más darabokból vett idézetekkel bizonyítja, hogy Molière nem volt ellensége a nőemancipációnak, hanem ép ellenkezőleg, ő volt az a legislegnagyobb gall szellemek közül, aki a legmagasabbra igyekezett emelni a nőt s aki erre törekedett a mélyen járó műveltség és a tágabb látókör kivívásával is. Részletezi, hogy nagy és igaz eszmék dicsőítései ezek a darabok, mert azt az ízlést támadják, mely már túlfinomultság és a túlfinomultságban nem másnak a megnyilatkozása, mint az önzésnek, a hiúságnak, az önbálványozásnak, a féktelen és kiméletlen hódítási vágyból fakadó udvariasságnak, a káros hazudozássá, vétkes önámítássá, folytonos tettetéssé fajuló kényes és megvető szépítgetési kedvnek, a külsőségek érzésnélküli túlbecsülésének, a legboldogítóbb női tulajdonságok szélsőséges karikaturáinak. Lelkesedéssel helyesli ezt a támadást annál inkább, mert a francia szellemet úgyis egy kicsit hívságosnak itéli s mert azt tartja, hogy egy egész nemzetnek a szelleme jellemzőbben, tehát erősebben megnyilatkozik a kevésbbé specializálódó, kevésbbé egyéniségekre oszló nőkben. Helyesli, mert a felsorolt hiányok mindegyikével összefüggő nagy kárnak tartja azt a női világnézetet, mely mindig ott áll az általában fogékonyabb nők és a valóságok világa

között; mely a nők egész felfogását helytelen irányba tereli; mely megfosztja őket egyszersmindenkorra attól a másik természetes hajlandóságuktól, hogy ösztönszerű finomsággal, az árnyalatok szeretetével és jóérzékével, a mások lelkének együttérző megértésével szembeálljanak az élettel és a világgal; mely a tudományos és a művészi igazságot nem keresteti velük soha magáért az igazságért; mely a szerelem nagy érzésének és feszült figyelmének a köréből csak a féltékenységet és a kedély fanyarságát ismerteti meg velük; mely nem adja meg nekik semmiben sem az erkölcs előkelőségét, sem azt a boldogító mérsékletet, melynek ők a hivatott mesterei! — Szóval, erkölcsi elmélyedéseket, erkölcsi hatásokat céloz Potez evvel a két régi darabbal és különösen a fiatal lányok tanárait hívja fel tanúkul arra, hogy az ilyen befolyásra nagyon nagy szükség van ma is!

Az augusztusi füzet két olyan cikkel kezdődik, melyeknek tartalma az előbbiekkel összefüggésben van. Ezek szólnak *a kritikai szellemről és a tiszteletről* meg *Berthelot*-ról *mint filozófus*ról *és nevelő*ről. A kritikai szellemről és a tiszteletről szövött elmélkedés *Bellin tollából* szép útravaló beszéd azokhoz, kik a középiskolából kitüntetéssel távoznak. Fejtegeti előttük, hogy a kritikai szellem és a tisztelet meg a lelkesedés nem zárja ki egymást, sőt együtt járhat és együtt kell járnia; továbbá, hogy a hagyomány nem ad ugyan létjogosultságot semmi hibának és tévedésnek, de azért a réginek a feladása, a jelen folytonos változása, nyugtalansága sok fájdalmat hoz az idealizmusra. Berthelot-ban, mint filozófusban és nevelőben főleg azt elemzi *Poincaré* széles alapon, hogy hogyan óhajtotta a vegytan módszerét — mely a jól megalapozott, jól végzett és következtetésekre jól felhasznált kisérletben soha nem csatlakozik — minden más tudományra is alkalmazni, köztük az emberismeretre, az emberi természet tanára; hogy miért bizott annyira a demokratikus eszme haladásában és hogyan, milyen gondolatokkal igyekezett azt előbbre vinni; hogy mennyire hitt s milyen hatalmas erőt érzett minden ember, minden idő és minden nemzet többkevesebb összetartozásában; hogy milyen jelentőséget tulajdonított annak, hogy a gyermek megerősített akarattal és olyan ismeretgyűjteménnyel induljon útnak az élet harcába, mely a modern civilizációk szellemének, eszméinek és módszereinek a felfogására, megszokására, a bennük való élésre és munkára képessé teszi, hogy mennyire vallotta több más francia nagy emberrel együtt, hogy bármit mondjon is a tanító, soha meg ne sértse a meggyőződését egyetlenegynek sem azok közül az apák és anyák közül, akik nyugodtan bizták gondjaira a gyereküket.

A továbbiakban Dauzot a mesterséges nemzetközi nyelv

kifejlődésének és elterjedésének az akadályait, sorolja fel és a természetes nyelvek köréből tesz egy indítványt. Azt az indítványt ajánlja megvitatásra, hogy nem volna-e jobb a hagyomány, az eddigi fejlődés és az egyes nemzetek önérzete szempontjából, ha egy-egy foglalkozási körnek meglenne a maga külön-külön internacionális nyelve az eddigi világnyelvek közül és az eddigi használat alapján, úgy mint a kereskedelemnek az angol; a tudománynak a német; az irodalomnak, diplomáciának, szállodáknak a francia.

Most néhány szót még arról, amit itt Hazard ír *Paolo Arcari*-ról, *a holnap írója* szembetünő egyéniségéről! Eleven vonásokkal rajzol meg képeket Arcari «Alvó őrület» című gyűjteményes könyvéből. Az «alvó őrület»: az írói ihlet, a kiszámíthatatlan, a szabadságot szerető, a sokszor gyorsan megszálló és gyorsan tovasuhanó; a színhely: az író lelke; a szereplők: eszmék, gondolatok, érzelmek, ragyogóan megvalósult és keservesen meghiúsult tervek; az időtartam: néha egy-egy perc, egy-egy óra; a forrás: az újságíró, a drámai kritikus, a tudós és a tanár Arcari eleven benyomásai, éber emelkedettsége, játszi színműi érzéke, szabatos és tágkörű tudása, szemléltető világossága! Vajjon mi lesz, ha az ilyen megfigyelések és az ilyen megnyilatkozások is közelebb hozzák majd az írót az íróhoz, az írót az olvasóhoz? Ki ne remélné, hogy akkor az író kevesebbet fog szenvedni és az olvasó még meghatottabban fog gyönyörködni?!

Budapesten. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Bohus Jánosné szobra. Ez évben január 5-én volt 20 éve annak, hogy Bohus Jánosné, született Szögyényi Antónia örök álomra hunyta le szemét. Húsz hosszú évnek kellett eltelnie, míg tisztelői kegyeletében egy szobor erejéig megnőtt. Pedig nagy egyéniség volt már életében. Nem a férfias lelkű, erős akaratú, érvényesülésre törő asszonyok közé tartozott, hanem azok közé a finomlelkű, aggkorában is bájos, szeretetreméltó asszonyok közé, kiknek óhajtása törvény azok előtt, akik ismerik, akik szeretik. Több mint félszázadig egyik kiváló tényezője volt társadalmi életünknek, ki minden szépért, nemesért nemcsak maga érdeklődött, hanem eszményeinek másokat is meg tudott nyerni. Pesten az 1838-iki nagy árvíz idején tünik fel, enyhítve mindenfelé az árvíz által okozott nyomort, inséget; * Brunswick Teréz grófnővel szoros barátságot köt s közreműködik a kisdednevelés ügyének elősegítésében. Világoson és Aradon maga is alapított kisdedóvodákat s nagyban előmozdította ezzel az oláhok között a magyar nyelv elterjedését. «Házánál — írja róla 1844-ben egyik kortársa — mindig és mindenben nyelvünk az uralkodó, ami gazdagabb magyar háznál igen ritka divat; alig van irodalmi mű, hirlap, divatlap vagy folyóirat, melyet az ő pompás termeiben, mint szükségkép odatartozó cikket fel ne találhatnánk.» Alig volt az ötvenes évek folyamán kiválóbb ember, ki szalónját fel nem kereste; Vörösmarty, báró Eötvös József, Reguly, báró Vay Miklós, Szögyényi Marich László, Liszt, Trefort s még számosan mindennaposak voltak házánál. Ha kitünő idegen jött Pestre, el nem mulasztotta, hogy házánál magát bemutattassa. Szalónjában minden pártállású ember folyton találkozott s e társaság központja a finom és sokoldalú műveltségű háziasszony volt, ki művészileg értett ahhoz, hogy vendégei jól érezzék házában magukat. A fontosabb politikai, irodalmi eseményeket tárgyalták ez összejöveteleken s az első impulzust nem egyszer maga a háziasszony adta egy-egy nemes eszmére vagy tettre. Neki jutott először eszébe, Vörösmarty halálakor, hogy méltányos és illő volna, hogy a nemzet nagy költőjét azzal tisztelje meg, hogy családját minden gondtól menten eltartsa; és ő vitte az első 1000 frtot Eötvöshöz, ki aztán a dolgot Deákkal közölte. Az első magyar nőegy-

* L. Bohusné Szögyényi Antonia. Irta Hampelné Pulszky Polyxena. Nemz. Nőnev. 1890. II. füz.

letnek, mely 1817-ben Hermina főhercegnő védnöksége alatt alakult a 30-as években lett tagja, majd elnöke s ő magyarosította meg egészen az egyesületet. A nönevelés kérdései is érdekelték s Eötvös a leánynevelési kérdésekben — még személyes ügyekben is — gyakran kérte ki véleményét. És végtelen nagy volt Bohusné a jótékonyság személyes gyakorlásában. Segítséget, vígasztalást talált nála mindenki. Az a márványszobor a világosi árnyas fák között a jótékonyság nemtőjét dicsőíti. [Itt említjük meg, hogy Damjanichné szobrára szerkesztőségünkhöz eddig csupán két adomány érkezett. Sándor Edéné küldött 6 és Binder Laura 5 koronát.]

*

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége, mely tudvalevőleg ezidei közgyűlését szeptemberben Brassóban óhajtotta megtartani, az akkor oly fenyegető járványveszedelemre való tekintettel lemondott a vidéki gyülekezésről, s közgyűlését szeptemberről elhalasztva november 19 és 20-án tartja meg. A Szövetség hivatalos közlönyének október havi számában jelent meg a közgyűlésre szóló meghívó Szemere Ilona, titkár és gróf Batthyány Lajosné, elnök aláírásával. Az elnökség kéri a Szövetségbe tartozó egyesületeket, hogy delegátusaik megbízó levelét nov. 10-ig küldjék be az egyesület hivatalos helyiségébe Veres Pálné utca 36. Az évi tagsági díjak (szavazatonként 10 K) és a Szövetség hivatalos közlönyének, az «Egyesült Erő»-nek előfizetési díja (évi 3 K) a Szövetség pénztárosához (Krajner Margit, Budapest, Múzeum-körút 7) küldendők. Itt említjük meg, hogy Lady Aberdeen az I. C. W. elnöke, értesíti a Nemzeti Szövetségek kötelékébe tartozó nők ezreit, hogy az I. C. W. kiadványa Our Lady of the Sunshin and Her International Visitors» címmel 16 képpel illusztrált csinos kötetben megjelent, s az előszón kívül tartalmazza a canadai quinquennális gyűlésen szerzett tapasztalatok leírását az ott a — világ minden tájékáról megjelent — delegátusok tollából. Megrendelhető Lady Aberdeennél (Vice Royal Lodge Dublin) vagy a M. N. Sz. pénztárosánál. Ára 1·20 K (1 sh.). Megjelent még az I. C. W. Quinquennial Meeting Canada 1910. Lady Aberdeen szerkesztésében, tartalmas vastag kötetben. Tartalmazza a torontói közgyűlés határozatait és beszámol az I. C. W. öt évi munkásságáról. Ára 3 K. (London Constable.)

*

Az első gazdasági tanítónőképző hazánkban Kecskeméten szeptember hóban kezdte meg munkásságát, ünnepies megnyitása azonban november hó 19-én Erzsébet napján lesz. Az intézet szép árnyas park közepén áll és egyszerűen, de csinosan, kényelemmel van berendezve. Az intézetbe elemi isk. oklevéllel bíró tanítónőket 24 éves korig vesznek fel, s a két éves tanfolyamon gazdasági iskolai tanítónőkké képezik őket. Ez évben 10 növendéket vettek fel (7 ingyenest és 3 fizetőt), valamennyinek kitünő elemi iskolai oklevele van. A képzés főképen gyakorlati, amennyiben hetenként 35 óra gyakorlatra 24 óra elmélet esik. A háztartási munkák teljes begyakorolhatása vé-

gett a növendékek minden háztartási munkát maguk végeznek, a munkára és kötelességtudásra való nevelés követelményének is ezzel kíván az intézet szervezete eleget tenni. Az intézet igazgatása — sajnos — kettős. Az internátus vezetésével t. i. Stegmüller Máriát bízták meg, ki évek óta hazai és külföldi gazdasági tanfolyamok látogatásával és komoly elméleti és gyakorlati tanulmányok végzésével készült hivatására. A gyakorlati készültségét, mint gazdasági iskolai tanítónő is igazolta. Az intézet igazgatását azonban a kecskeméti földmívesiskola igazgatójára, Grasseli Miklósra bízták, mivel a gazdasági tanítónőképzőt a kecskeméti földmívesiskolában szervezték. Itt fogják a jelöltek a gyakorlati tanításaikat tartani, ha majd a gyakorló iskolát a második évfolyamban felállítják, s itt végzik a gazdasági munkák egy részét a képző növendékei is. A gazdasági tanítónőképző munkássága elé örömmel tekintünk. Bár ne gördítene fejlődése elé akadályt a kettős igazgatás, mely már sok iskola élére bénítólag hatott.

*

Wlassics Gyula Thaly Kálmánról a múzeumok és könyvtárak országos szövetségének Szegeden tartott közgyűlésén meleg hangon emlékezett meg és finom, művészi vonásokkal jellemző képét rajzolta meg a «nagy kurucnak», a kitünő történetírónak. Nem áldozhatunk méltóbban Thaly emlékének, mintha egészében ideiktatjuk a szép beszédet:

«Életének központjában a nagy fejedelem, Rákóczi Ferenc állott. Nem egyszer hallottam rajongó ajkáról, hogy Mikes Kelemen hűséges lelkét érzi szíve minden dobbanásában, elméje minden rezgésében. A Rákóczi hű íródeákjának szerepében emelkedik ki az ő egyénisége, jelleme. Ez az ő életének *tökéletes, összhangzó, igazán eszményi szerepe.* Egyéniségét az emelte a nemzet tisztelt alakjai közé.

Rákóczi dicsőségét, hírét, emlékét nemesebb odaadással senki sem szolgálta. A régebbi magyar történetírók nem ismerték a kor történeti adatainak legnagyobb részét és így félre is értették Rákóczi korát.

Katona István, habár a fejedelem egyéniségét dicsőíti, a fölkelést kemény, de igazságtalan szavakkal, szégyenletes lázadásnak nevezi Ma már legjelesebb történetíróink elismerik, sőt maga a *Magyar Tudományos Akadémia egyik hivatalos iratában kiemeli, hogy Thaly Kálmán kutatásai a bizonyosság erejét adták meg annak a felfogásnak, hogy Rákóczi forradalma szükséges küzdelem volt, mert a magyarság harci erélyének e fellobbanása nélkül a nemzet állami élete alig maradhatott volna meg.* Thaly kutatásai derítették csak ki a fölkelés előzményeit és a fölkelés legelső éveit senki se állította oly megkapóan a nemzet elé, mint ő a Bercsényi család történetében. Hervadhatatlan érdeméből mit sem von le, ha az az imádásig felfokozott rajongás, melyet a nagy fejedelem iránt érzett, a korszak egyes eseményeinek és egyes szereplőinek idealizálására vezette. De ki gáncsolhatná az ő írói egyéniségét azért, hogy a Rákóczi hű lovagjának *erényei* néha fölülkerekedtek a történetíró *szigorán.*

Hisz az a történetírói *tárgyilagosság is csak oly eszmény, me-*

lyet fölállítani lehet, sőt feléje haladni is, de teljesen elérni lehetetlen. Minden történetíró a jelenben él. Minden történetíró egyéniség, kinek vannak politikai, erkölcsi ideáljai, világnézlete, melyek tolla mögött leselkednek és ahol kis rés nyílik, ott a legtárgyilagosabbnak látszó történetírás betűi közé is letelepednek. Semmi kétség, hogy Thaly, mikor a Rákóczi-kor történetét írta, egyúttal az élő nemzedékbe akarta vinni azt a végtelen tiszteletet, amit az ő rajongó szíve a nagy fejedelem ragyogó alakja iránt érzett. Ezt a célját elérte. Kevés történetíró dicsekedhetik nemzedékekre gyakorolt oly mély hatással, mint aminőt ő ért el. De kevés embernek jut osztályrészül az a boldogság is, hogy *kitűzött életcélját a maga teljességében valóra válthatta.*

A legtöbb ember vagy *messze* elesik kitűzött céljától, vagy csak *megközeliti, ő teljesen elérte. Föl akarta deríteni* a nagy fejedelem korának történetét. Földerítette. Mindenki elismeri azt a nagy hézagot, mi történelmünkben mutatkoznék, ha nélkülözni volnánk kénytelenek Thaly kitartó búvárló munkásságát.

Haza akarta hozni a fejedelem és hű társainak hamvait és egy nemzet ünneplése között *ő vezette azt a rajongó* menetet, mely a hazai földben adott nyugalmat a magyar történelem sokat küzdött, sokat szenvedett, legeszményibb alakjainak. Megérhette azt, hogy láthatta nemzetét, miként tudja megbecsülni azt, ki mindenét feláldozta a hazáért.

Ily összhangban látjuk mi Thaly munkás, tartalomban gazdag életét, melynek emlékét ne csak szavakkal áldjuk, de egyénisége fölemelő tulajdonságainak és tetteinek követésével őrizzük meg. Indítványozom, hogy emlékét jegyzőkönyvünkben örökítsük meg.»

*

Nagyné Csorba Mária kitüntetése. A kaposvári polg. leányiskola igazgatóját, Nagyné Csorba Máriát Király Ő Felsége a koronás érdemkereszt adományozásával tüntette ki. A ritka kitüntetés, melyben Nagyné Csorba Mária a nevelés a közjótékonyság és emberszeretet terén szerzett érdemei elismeréseül részesült, alkalmat szolgáltatott a kitüntetett igazgatónő szeretetteljes ünneplésére. Az ünnepély a polgári leányiskola dísztermében nagyszámú közönség jelenlétében folyt le. Az ünnepelt igazgató mellére Makfalvay Géza főispán tűzte fel a koronás érdemkeresztet s a következő beszédet intézte hozzá: «*Nagyságos Asszonyom!* Ő császári és királyi apostoli felsége f. é. augusztus 14-én kelt legfelső elhatározásával Nagyságodnak a közjótékonyság és emberszeretet terén szerzett érdemei elismeréséül a koronás arany érdemkeresztet legkegyelmesebben adományozni méltóztatott. Nagyságod nehéz pályát választott magának, a női ifjúság kiképzését; nehéz e pálya, mert nagy felelősséggel jár, amennyiben a haza legféltettebb kincse van gondozására bízva. Hasztalan neveljük a fiúkat a legokosabban, a legcélszerűbben, a társadalom nem lehet boldog, ha a nőnevelés hiányos vagy nem helyes irányban halad; mert a nő szeretete, kötelességtudása, finom lelkülete, odaadása és tisztessége nélkül nincs boldogság, nincs boldogulás. Nagyságodat

virágos kertként veszik körül növendékei; de ezeket a virágokat hamar leperzselheti a nap heve, a dér dermesztő hidege, ha a kertész nem eléggé gondos, ha minden virágnak nem adja meg azt a külön ápolást, melyet az igényel. Nagyságod e téren nagy érdemeket szerzett magának; növendékei szeretettel, a szülők hálával környékezik. Azonban a nagyságodat ért legfelsőbb kitüntetés nemcsak ez irányú érdemeinek elismerése, hanem azon közhasznú tevékenységének, melyet hivatalos állásán kívül kifejtett. Nagyságod buzgalma létesítette az Erzsébet ifjúsági önképző és segítő egyesületet, mellyel feledhetlen emlékű királynénk, a magyar nemzet nemtőjének emléke iránti kegyelet fejleszt a magyar lányok szívében, de jelentékeny segélyezésekkel is támogatja e szegényebb sorsú, érdemes lányok neveltetését és magasabb kiképeztetését; de legutóbbi időben egy balatoni gyermekszanatóriumot is létesített önfeláldozó fáradozással, mely szanatóriumba szegényebb sorsú vérszegény leányok ingyen, a vagyonosabbak pedig mérsékelt díjazás mellett vétetnek föl és a tanítónők felügyelete alatt gondoskodnak róluk a Balaton partján; miáltal számos leányt ad vissza az egészségnek, a boldogságnak. Ezen érdemeinek elismerése a legmagasabb kitüntetés. Midőn tehát a koronás arany érdemkeresztet ezennel ünnepélyesen átadom, egyúttal a közönség elismerését is tolmácsolom s Nagyságodra Isten áldását kérem.»

Nagyné Csorba Mária a kitüntető szavakra a következőkben válaszolt:

«*Méltóságos Főispán Úr!* Dicsőségesen uralkodó apostoli Királyunk magas kitüntetését a legmélyebb hódolattal és megilletődéssel fogadva: megújítom a harmincnégy évvel ezelőtt tett ama fogadalmat, mely szerint a rám bízott leányifjúságot «Isten, Király, Haza» magasztos hármas jegyében nevelni szent kötelességemnek ismerem.

S midőn méltóságodnak szerény munkásságom felette meleg méltánylásáért őszinte köszönetet mondok, biztosítom egyben Méltóságodat arról, hogy a magyar Tanügy eme ritka örömnapja, mint a becsületes munka legméltóbb jutalma, diadala mintegy buzdításul szolgál mindazoknak, kik feladatuk teljesítésében a lelkiismeret szavát követik: vezérük pedig a kötelességérzettel párosult hivatásszeretet.

Fogadja Méltóságos Főispán Úr Felséges Urunk és Királyunk képviseletében Somogy vármegye ezen legrégibb leánynevelő- és tanintézetét közvetlenül érintő legmagasabb kitüntetésért mély hálámat! S valamint hosszú, rögös pályámon Isten segítségéből sohasem veszítettem el a hivatali élet egyensúlyát, — a reám háramló megpróbáltatásokat pedig mindenkor vallásos megadással viseltem: úgy bízom jóságos Istenünkben és kérem, engedje meg, hogy szerény munkásságom eme legmagasabb elismerésének jelvényét hátralevő rövid szolgálati időm alatt méltóan viselhessem és hivatali kötelességem önzetlen teljesítése mellett hozzájárulhassak a kaposvári polgári leányiskolával kapcsolatos Erzsébet Egyesület emberbaráti céljainak megvalósításához.

Isten áldása legyen Hazánkon és jóságos Uralkodónkon!

Isten áldása kísérje a magas kormányt, hatóságainkat, iskoláink jótevőit, munkásait s hálás kegyelettel őrizzük meg továbbra is mindazok emlékét, kik virágzó iskolánk alapvető munkájában lelke-

sen támogattak, — másfelől összeható áldozatkészségükkel a szeretet munkájában segítségünkre voltak — és lehetővé tették, hogy az Erzsébet Egyesület a zajtalan jótékonyság forrásává vált.»

Zajos taps honorálta Nagyné Csorba Mária emelkedett szavait, amelynek elhangzása után *Acél* Józsefné a tantestület nevében igazán szép és közvetlen szavakban üdvözölte az érdemes igazgatónőt, akinek pompás virágcsokrot nyújtott át. Csorba Mária meghatottan mondott köszönetet a meleg ünnepeltetésért és a közönség az igazgatónő és a főispán éltetésével távozott.

*

Az egyetemen kitüntetett nőhallgatók. Az első orvosi szigorlatot 1909—10-ben kitüntetéssel tették le: Babarczy Mária, Gózon Ibolya, Grimm Gabriella, Kohn Malvin, Orphanidesz Etelka, Oxhorn Ilona, Reido Kamilla, Wilhelm Aranka, Winter Margit. A második orvostani szigorlaton: Butean Márta, Moga Kornélia, Klein Laura. A harmadik orvosi szigorlaton: Ujj Helena Sára. Gyógyszerészi szigorlaton: Szőnyi Margit, Weszelowszky Erzsébet, Zaka Mariska, Czitrom Vilma (Kolozsvár). Bölcsészeti szigorlaton: Braun Margit, Freund Mária; a középiskolai szakvizsgálaton: Halmos Flóra, Mellinger Kamilla, Rőna Erzsébet, Szentirmay Gizella, Ujhelyi Gizella, Vendl Mária, Dezső Irén, Grosszman Malvin, Klein Magda, Neudtvich Zsófia.

*

A Mária Dorothea Egyesület választmánya október 16-án a Tanítónők Otthonában Herich Károlyné elnöklete alatt ülést tartott, melynek egyetlen tárgya özv. Barna Ferencné, nyugalomba vonult tanítónőnek ajánlata volt. Barna Ferencné ugyanis az Otthon állandó bentlakó tagja kívánt lenni, mivel azonban üres szoba az Otthonban ez idő szerint nem volt, azt az ajánlatot tette, hogy meglevő tőkéjéből kiépítteti az Otthon épületének egyik szárnyán az ott hiányzó második emeletet (az épület e szárnyát kivéve kétemeletes), ha az egyesület biztosítja neki az ottlakást élte végeig. Az eltartásért Barnáné a szokott díjakat természetesen havonként pontosan megfizeti rendelkezésére álló életjáradékából. Az egyesület igazgatósága már több ülésében foglalkozott Barnáné ajánlatával, megvizsgálta és szakértővel megvizsgáltatta az építmény tervét és költségvetését s azokat most a választmány elé terjesztvén a maga részéről ajánlja az ajánlat elfogadását s egyben bemutatja a 10,000 korona költség fedezésére szolgáló értékpapirokat. A választmány annál szívesebben tette magáévá az igazgatóság indítványát, mert tudja, sogy Barna Ferencnében az Otthon lakói derék, mívelt nőt nyernek lakótársul s mert az ajánlat elfogadása tényleg az egyesület vagyoni gyarapodására szolgál. Abban a reményben, hogy a közgyűlés e határozatot jóvá fogja hagyni, kimondja az épület kibővítésére való határozatot s amint lehetséges, az építkezést azonnal foganatosítani fogja.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályának október havi ülése nagyszámú egyesületi tag és vendég jelenlétében folyt le. Az ülésen Berta Ilona olvasott fel Szalai Barkóczy Krisztina életéről Takács Sándor könyve nyomán. Abból az igazi lelkességből, mely a nemes magyar asszony ideális alakjának megrajzolásánál Berta Ilona előadását jellemezte, szinte kívántuk, hogy bár ő írta volna meg Károlyi Sándorné életrajzát. A finom női vonásokat oly megértő, meglátó szeretettel emelte ki, hogy e művészetéért Takács Sándor is méltán megirigyelte. A jelenlevők élvezettel hallgatták a szép felolvasást úgy mint Rosenberg Augusztának a stokholmi békekongresszusról tartott érdekes szabad előadását is, melyet lapunk más helyén — sajnos csak vázlatosan közölhetünk.

*

A csetneki vasaló- és tisztítótanfolyam. Szontag Erzsébet és Aranka úrhölgyek, kik a csetneki magyar csipke megteremtésében és világhíressé tevésében hervadhatatlan érdemet szereztek, érdemeik koszorúját szép levéllel gazdagították. Újabban ugyanis Csetneken tanfolyamot létesítettek, hol mosás, vasalás, különféle vegytisztítás folyik. Az érdeklődés a tanfolyam iránt még az intelligenciára is kiterjedt és úri leányok is tanultak fehérneműeket kikészíteni. Egy budapesti tisztító-intézet tulajdonosnője vezette nagyon ügyesen a tanítást. A gondolatot ezen tanfolyamhoz az adta a csetnekieknek, hogy helybeli urak Budapestre küldték fehérneműiket, mert itthon nem tudták azt olyan divatos fényesre vasalni. Most remélik, hogy ezen ipar meghonosításával nemcsak a helybeli munkát fogják megkapni — de talán távolabbról is ideküldik a fehérneműt kikészítésére, lévén itt olcsóbb a munkabér. A napilapokban a bécsben való tisztíttatásra bíztatják a közönséget, mi ehelyett a csetneki munkásnők foglalkoztatását ajánlhatjuk.

*

Halottak napján az «Erzsébet Nőiskola» lerótta kegyeletét Zirzen Janka emléke iránt s a májusban felavatott művészi síremlékre koszorút helyezett. A síremlék gondozásáról karbantartásáról s halottak napján való feldíszítésének állandó biztosításáról olyképen kíván a síremlékre gyűjtő bizottság gondoskodni, hogy erre külön alapot teremt. Steinitzer Géza máris adott e célra 100 koronát. A gyűjtőbizottság nevében Zöllner Erzsébet felkéri folyóiratunk útján is mindazokat, kik e célra nehány fillért áldozni óhajtanak, hogy adományaikat — akár levélbélyegekben is — sziveskedjenek az ő nevére (Erzsébet Nőiskola, István-út 93. sz. a.) küldeni. Körülbelül 1000 korona tőkével lehetne a sír gondozását arra az időre is biztosítani, mikor Zirzen Janka tanítványai, kik most e szent kötelességet szerető kegyelettel végzik, már nem élnek. Sokan vannak a tanítványok között, kik a síremlékre semmit sem adtak még, ezek mulasztásukat most pótolhatják, a kérést Zöllner k. a. épen ezért elsősorban ezekhez intézi. A beérkezett összegekről épúgy, mint a síremlékre való gyűjtésről nyilvánosan elszámol, s a befolyt pénzeket a gyűjtő-bizottság határozata értelmében fogja kamatoztatni.

IRODALOM.

ARANY JÁNOS MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETE. Közzéteszi és bevezetéssel ellátta *Pap Károly*. Franklin-Társulat. Olcsó Könyvtár. 1581—1587. 222 lap. Ára 1 K 40 f.

Arany János irodalomtörténete az ötvenes években keletkezett. Nem nyomdafesték alá készült; Aranyt kőrösi tanári munkássága kényszerítette a kompendium megírására, s tanítványainak diktátumai őrizték meg eme tankönyv írói kísérletét az utókor számára. Ma már csak történeti értéke van; de mint ilyen igazán becses. Arany lelkiismeretességének, tanári módszerének bizonyítéka, emléke. Megfelelő könyv hiányában nagy gonddal és fáradsággal állítja össze Arany tanítványai részére a tanulni valót, tollba monja, vagy otthon másoltatja velük, hogy az irodalom ismeretét velük megkedveltesse. Ez a kis irodalomtörténet azonban nagyobb körre hatott, mint Arany maga is gondolta, sokan tanítványai közül még tanár korukban is utánna igazodtak, tanításuk közben felhasználták. Ezt tudjuk meg és többet ennél abból a szeretettel és lelkesedéssel megírt bevezetésből, mellyel Pap Károly, a hiteles szövegben most először közrebocsátott munkát ellátta. Hálára kötelezte Pap Károly a magyar irodalom barátait, azzal a gondossággal, mellyel a szöveg összeállításánál eljárt, mely egyedül tette lehetővé, hogy a szétszórtan és csak töredékeiben található részleteket mind felkutassa, azt teljes egésszé fűzze s a teljes elkallódástól megmentse. De hálával tartozunk Pap Károlynak azért is, hogy a becses történeti emlék igazi értékét mindenki előtt világossá tette s a szent ereklyét mindenkivel megszerettette. Szemeinkre tette a kezét, hogy jobban lássunk, s becsüljük meg tanári munkásságának kiválósága miatt is azt a költőt, aki minden idők végtelenjéig a magyar irodalom dicsősége marad.

*

PETŐFI KÉPZELETE. Írta: *Oláh Gábor*. A Csokonai-kör tulajdona. Budapest. Franklin-Társulat. 1909. Ára 4 korona. Kis 8. r. 296 l.

Oláh Gábor egyike a legtermékenyebb magyar íróknak. Könyvei, művei, cikkei hihetetlen gyorsaságban jelennek meg egymás után. Ez a gyorsaság, ez a sietés természetesen műveinek rovására esik, mert a sebes munka a kellő átgondoltságnak és a higgadt megfontolásnak ellensége. Ezt a véleményt hangoztatták a fővárosi lapok, amikor Oláh Gábor munkái gyors egymásutánban hagyták el a sajtót. Ez a vélemény jogosult lehet Oláh Gábor többi műveiről, de «*Petőfi képze-*

lete» című munkájára nem igen lehet vonatkoztatni. Igaz: sok ujat nem mond. Különösen az talál lépten-nyomon ismerős megjegyzésekre, aki Petőfi költészetével behatóan foglalkozott, aki ismeri a Petőfi-irodalmat. Azt a megvilágítást, melybe Oláh Gábor Petőfit beállítja, sem lehet ujnak nevezni. Mert Petőfi természet-imádása, haza- és szabadságszeretete, szerelme stb. olyan dolgok, amelyeknek felfedezésére ma már komoly író nem vállalkozhatik. Oláh Gábor is régi csapáson halad, értékessé, becsessé teszi azonban művét az az apró részletesség, amellyel Petőfinek a természet iránt való vonzalmát, egyéniségét és ezek keretén belül képzelőtehetségét kidomborítani törekszik.

Az én képzeletem nem a por magzatja,
Mennydörgés volt apja, villámlás volt anyja.

Hogy ez valóban így volt, hogy Petőfi képzelete valóban olyan hatalmasan és hatalmasnak nyilatkozik meg, mint amilyennek a fenti sorokban maga Petőfi vázolja, ennek kimutatása célja Oláh Gábornak. Ezt a célt ő így formulázza: Petőfi képzeletének munkája két irányú: vagy a természet tüneményeit fogja fel az emberi lélek mozgalmai gyanánt, vagy az ember lelkét és testét hasonlítja a természet képeihez. Ennél többet Oláh Gábor munkájából kiolvasni senki se akarjon. Ezt a feladatot azonban Oláh igen szépen oldja meg. Ezt a munkát lelkiismeretesen végezte el. Ahol lehet, párhuzamot von Petőfi és a többi nagy magyar: Arany, Vörösmarty, Csokonai, Tompa, Vajda stb. és az idegen költők: Heine, Hugo Victor, Beranger, Morcau stb. között. S ezen összehasonlításokban gyakran kivillog Oláh önálló felfogása, sokszor észrevenni Oláh Gábor jóllátó szemét, művének különösen abban a részében, amelyben azokat az irodalmi hatásokat ismerteti, boncolgatja, amelyek Petőfi költészetére termékenyítő befolyással voltak. Aki tehát Petőfi Sándor képzeletének nagyságával, hasonlatainak, képeinek mesés szépségével, hihetetlen gazdagságával és bámulatos nagyszerűségével *könnyű szerrel* meg akar ismerkedni, az igen jó vezérfonálhoz jut Oláh Gábornak eme röviden ismertetett munkájában.

Kajlós Imre.

*

DIFFERENCIÁL- ÉS INTEGRÁLSZÁMÍTÁS. Írta *dr Beke Manó*. Kiadta a Franklin-Társulat 1910. Első kötet. 540 lap. (A második sajtó alatt.) A két kötet ára 20 korona.

Röviddel ezelőtt ismertettük e helyen dr. Beke Manó népszerű könyvét, a «Bevezetés a differenciál- és integrálszámításba» címűt. Akkor azt a kis könyvet végig olvastuk és végig élveztük. A most kezünkben levő nagy kötet azonban olyan feladat elé állít, melynek hirtelenében nem is lehet megfelelni. A könyv anyaga és terjedelme olyan, hogy a szakember is a szűnidő nyugalmára kénytelen várni, hogy tanulmányozásába belemerülhessen. Arról azonban bővebb tanulmányozás nélkül is meggyőződést szerezhettünk, hogy a tárgy nehézségeit sikerült az író művészetének leküzdeni. Mi különben ezúttal azért olvasgatunk, lapozgatunk a kötetben, hogy hírt adhassunk tartalmáról azoknak, kiknek tanulmányaik kiegészítése céljából e műre

szükségük van. A nagy mű ugyanis 14 fejezetre oszlik, melyek sorban a következők: Az irracionalis szám. A függvény fogalma. A differenciál hányados. A diff. hányadosra vonatkozó fontos tételek. A magasabb rendű diff. hányadosok. A véges Taylor sor. Interpolacio. Határértékek kiszámítása. A határozott integrál. Integrálok közelítő meghatározása. Az integr. fogalmának kiterjesztése. Határozott integr. értelmezett függvény. Néhány fontos integrál kiszámítása. Hiperelliptikus integrálok. Az integrálszámítás néhány alkalmazása. A komplexszám. Minden fejezethez feladatok és gyakorlatok sorakoznak s az idevonatkozó irodalom legfőbbjeinek felsorolása. Azok is, melyeket az író forrásul használt, azok is, melyeket a tanulónak tanulmányai mélyítése céljából ajánl. Az innen-onnan való olvasgatás is meggyőzött arról, hogy könyv világosan, szemléletesen vezeti be az olvasót az egyes kérdések tanulmányozásába, ezzel legyőz minden nehézséget s úgyszólván feleslegessé teszi a tanárt. A vak Eulerről, a híres matematikusról beszélik, hogy *algebráját* szolgájának diktálta, s mire a kitünő módszerrel megalkotott könyv ilyen módon elkészült, a szolga tudóssá lett az algebrában. Az a meggyőződésem, hogy mire valaki Beke könyvét végig olvassa, tudóssá lesz a differenciál- és integrálszámításban. Feltéve természetesen, hogy nem röstelte a feladatokat is végigszámítani. S ez a módszeresség, a tudatos pædagógiai vezetése az olvasónak teszi Beke könyvét a tanárvilágra nézve ép oly becsessé, mint az egyetemi vagy más felsőbb iskolai tanulmányokat végző ifjúságra nézve. Nem is szabad Beke könyvének a középfokú iskolák tanári könyvtáraiból sem hiányoznia. Nemcsak azért, mert Beke — mint maga megjegyzi — tekintettel volt a felsőbb matematikának a középiskolai tanításanyaggal való kapcsolatára, de azért is, mert e munka segítségével ébrentarthatják és fejleszthetik a tanárok is matematikai tudásukat s nem lesznek kénytelenek, mint eddig, nehézkes német vagy elavult magyar könyvekhez fordulni e célból. A tanuló ifjúság, ha maga meg nem szerezheti — a viszonylag különken nem drága — könyvet, bizonyára bujni fogja azokat a közkönyvtárakat, melyekben ezt az oly igazán hézagpótló, tudományos kézikönyvet tanulmányozhatja. Most, hogy megvan a mű, szinte csodálatosnak tetszik, hogy eddig meg lehettünk nélküle s igazán hálával kell megemlékeznünk a vall. és közokt. minisztériumról, mely a Beke tanárnak adott megbizásával a könyv megjelenését lehetővé tette s a Franklin-Társulatról, mely azt oly gondos kiállításban bocsátotta közre.

*

A Friedenswarte. *Dr. F. Müller-Lyer* könyvét ismerteti a *Friedenswarte* októberi száma dr. Lyer «Die Entwicklungsstufen der Menschheit» címmel nyolc kötetre tervezett nagy mű írásába kezdett s annak első kötetét adta ki «Der Sinn des Lebens» cím alatt. Ez a kötet bevezetésül szolgál a modern kultúra, illetőleg a modern társadalmi tudomány ismeretébe. Az ember — Lyer szerint — nem a *társulás* (associatio), hanem a szervezkedés (organisatio) által emelkedett ki az állatiságból. Az állatiságból való kiemelkedés egyik tünetének tekinti Lyer a béke eszmeterjedését, mely a testi erő küzdelmei

fölé a kultúra harcát helyezi. «A háború maga fogja megsemmisíteni a háborút, ha a felvilágosítás ezt meg nem tenné», mondja a nagynevű szerző, ki ezen kötetével nagy szolgálatot tett a békeeszme terjedésének s megérdemli, hogy nevét a békebarátok hálával emlegessék. A Friedenswarte további közleményei: «Döntés az Ujfundlandi halászat kérdésében», mely Nagybrittannia és az Egyesült-Államok között fennforgó vitát oldotta meg mindkét államot kielégítő módon; továbbá: «Az *Orinoko-pör* a hágai választott bíróság előtt», «A XVI. nemzetközi parlament kongresszusáról», egy «interview Lloyd George angol pénzügyminiszterrel a hadikészenlét tárgyában, melyben a nagy államférfi reményét fejezi ki, hogy az emberi elmének sikerülni fog olyan kényszerítő eszközöket feltalálni, a világbéke biztosítására, melyek hatékonyabbak lesznek, mint a háborúk. A következő cikk «Amerika európai szemüvegen át nézve», mely szerint Európa homályos és sötét szemüvegen át nézi Amerikát, melyet mielőbb használaton kívül kell helyeznie, ha haladásában botorkálni nem akar. Ezt a német «amerikai intézmény» ismertetése követi, majd az Eszperantisták VI. nemzetközi kongresszusának (Washington 1910) ismertetése. «A békemozgalom és a tudomány» című rövid közlemény zárja be a cikkek sorát, helyet adva Suttner Berta bárónő feljegyzéseinek, melyekben a Friedenswarte minden számában olvashatjuk «Randglossen zur Zeitgeschichte» címen, a békére és a háborúra vonatkozó jelenkori történeti események összefoglalását. Ezt követik — mint szokásos rovatok — a békemozgalomra és azok irodalmára vonatkozó apróbb közlemények. Aki a békemozgalomról pontos tájékozódást kiván szerezni az a Friedenswartet nem nélkülözheti. A Friedenswarte Alfred H. *Fried* kiadásában havonként jelenik meg, előfizetési ára 6 márka; előfizetést bármely könyvkereskedés elfogad.

Beküldött könyvek:

A természetfölötti elem Shakespeare színműveiben. *Berzeviczy* Albert, aki műtörténeti tanulmányai mellett a Shakespearekultusz egyik legfőbb és legnyomatékosabb ápolója, széles felfogású tanulmányt adott ki, amely azt vizsgálja, hogy mikép érvényesülnek a természetfölötti, csodás jelenségek Shakespearenél. Jellemzi Shakespeare tündérvilágát, ahogy a *Szentivánéji álom*ban és a *Vihar*ban nyilvánul. A varázslat és a babona szerepét, az ördöghitet és boszorkányságot, az álomlátást, káprázatot, szellemjelenéseket és a befejező összefoglaló fejezetben mélyreható következtetéseket von Shakespeare személyes felfogására a természetfölötti világot illetőleg. Az ujabb magyar Shakespeare-irodalomnak legkiválóbb termékei közé tartozik e jeles mű, mely a Franklin-Társulat kiadásában az Olcsó Könyvtárban jelent meg.

*

A mezőgazdasági háziipar kézikönyve. *Skultéty* László, székesfehérvári gazdasági népiskolai tanító ily című könyvre hivatva van arra, hogy kitünő szolgálatokat tegyen a háziiparral foglalkozó szak-

embereknek s az ifjúságnak és földmívelő népnek egyaránt. Tárgyalja az összes mezőgazdasági háziipari ágak kivitelét, ismerteti az eszközöket és használatukat, körülményesen szemlélteti az elkészített tárgyakat. Szalma- és gyökérfonás, lószőr és cirokmunkák, vesszőfonás és fafaragás mind részletes tárgyalásra kerül a könyvben, kiegészítve minden egyéb szükséges ismerettel és tudnivalóval. Szövegét nagyszámú ábra teszi szemléletessé. Tetszetős kiállításban a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg. Ára 2 korona 40 fillér.

*

A fák és madarak napjának megünneplésére megjelent az «Állatvédők Világszövetsége» kiadásában két egyfelvonásos színjáték: «*A madarak nemtője*» és «*A fák ünnepnapja*» címen, jeles tollú írónk Thewrewk István tollából. A versben írt színjátékok kedélynemesítően hatnak a gyermekekre és nagyobb és maradandó hatásúak leendenek azáltal, mivel a tanítóbácsi vagy néni nemesítő szereplése mellett a gyerekek maguk is közreműködnek jelmezben, mint «hóvirág», «márciusi ibolya», «kökörcsin» és «rózsa» vagy pedig, mint «csiz», «pinty», «sármány», «cinege» alakjában.

A csinosan írott színmű nagyon alkalmas a nevezett nap megünneplésére vagy pedig évzáróval összekötve a szülőkben is érdeklődést kelthet a természetben előforduló teremtmények iránt. Ára egyegynek 20 fillér. Megrendelhető (levélbélyegben is) az «Állatvédők Világszövetségénél», II. ker., Lánchíd-u. 2.

Pályázat.

Csecsemő-gondozónői-tanfolyam. Az Országos Gyermekvédő Liga a csecsemő halandóság elleni küzdelemben részt óhajt venni, s ezért elhatározta, hogy Budapesten «Csecsemő-Otthont» állít fel. A csecsemő-otthonban alkalmazandó csecsemőgondozónők kellő kikézzése céljából tanfolyamot nyit, amelynek vezetésére dr. Berend Miklós, a Fehérkereszt Gyermekkórház főorvosa volt szíves vállalkozni. Felhívjuk tehát mindazokat a hölgyeket, akik a csecsemőgondozásra hivatást éreznek, hogy az Országos Gyermekvédő Liga központi irodájában (VII., Wesselényi-u. 6. sz.) a tanfolyamra mielőbb, de legkésőbb november hó 15-ig jelentkezzenek, mert a tanfolyamot mielőbb meg akarjuk nyitni. Megkivántatik a magyar és lehetőleg a német nyelv tudása, és legalább is négy polgári osztály elvégzése.

Egészen intelligens, óvónőképzőt, vagy tanítónőképzőt végzett nők előnyben részesülnek és a Liga új intézetében azonnal alkalmazást nyernek.

A «Nemzeti Nőnevelés» előfizetői.

(A *-gal jelöltek I. félévre, — a **-gal jelöltek II. félévre fizettek elő.)

1910 április 5-től október 20-ig fizettek.

1910. évre előfizettek:

Áll. polg. iskola, Abony; ** Bevilaqua Margit, Pozsony; ** Bittera Anikó, Pozsony; **Burza Kornélia, Pozsony; Budapesti Tanítóegyesület; ** Cikovič Aida, Pozsony; Durcsinszky Mária, Idvor; Dávid Mária, Sárkeresztes; Egan Ilona Budapest; Fischer Sarolta, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Fiume; **Girtler Mária, Pozsony; Herczog Sarolta, Budapest; **Hegyesy Erzsébet, Pozsony; Höppner Erzsébet, Losoncz; Háros Antalné, Budapest; Jelinek Józsa, Vágszállás; Jeszenszky Margit, Pozsony; Polg. leányiskola, Kiskúnfélegyháza; ** Kaday Kornélia, Turóczszentmárton; ** Kantek Karolin, Pozsony; Áll. polg. leányiskola Karánsebes; ** Laczkovich Margit, Fiume; **Lázár Ilona, Pozsony; Lappert Rezsőné, Budapest; **Mendly Margit, Lugos; ** Metzker Borbála, Pozsony; ** Molnár Mária, Pozsony; Müller Erzsébet, Pozsony; ** Maszny Gizella, Igló; Margócsy Emma, Szarvas; Mórotz Karolin, Eperjes; Moravecz Imréné, Sarajevó; Meskó Sarolta, Budapest; ** Novotny Ilona, Léva; Áll. el. iskola, Ópécska; **Palkovich Ilona, Pozsony; **Prilisauer Erzsébet, Pozsony; Riecsanszky Matild, Mosótz; Áll. el. népiskola, Resiczabánya; ** Rutsek Ludovika, Bellus; Relkovič Mita, Budapest; ** Sajovic Delfina, Pozsony; Ref. felsőbb leányiskola, Szatmár; Áll. polg. leányiskola, Szigetvár; * Szalay Hedvig, Badaló; ** Schön Józsa, Pozsony; ** Schlanger Róza, Pozsony; ** Szilárd Alice, Pozsony; ** Szimányi Erzsébet, Pozsony; ** Szontagh Katalin, Pozsony; ** Szakall Antónia, Pozsony; ** Szakall Lenke, Rimaszombat; Tabódy Ida, Pozsony; ** Tadlanek Janka, Pozsony; **Tetzl Lujza, Somorja; ** Áll. polg. iskola, Túrkeve; ** Vuchetich Sarolta, Pozsony; Róm. kath. polg. leányiskola, Vácz; Walther Ottilia, Pozsony; Zala Jolán, Budapest; * Závory Teréz, Budapest; ** Zsarnovitzky Emilia, Pozsony.

1911. évre fizettek:

Áll. polg. leányiskola, Belényes; Áll. polg. leányiskola, Szamosújvár.

1909. évre fizettek:

Áll. felsőbb leányiskola, Békéscsaba; Áll. polg. leányiskola, Brassó; Áll. polg. leányiskola, Eger; Áll. polg. leányiskola, Fiume (1908-ra is); Áll. óvónőképző, Hódmezővásárhely; Áll. polg. leányiskola, Nagyszeben; Áll. polg. leányiskola, Szarvas; Áll. el. iskola, Zólyom; Csiki Anna, Dunaföldvár; ** Clemens Erzsébet, Budapest; Ev. leánynevelő intézet, Modor; * Firmann Ella, Budapest; Kertscher Sándor, Késmárk; Koleszár Mária, Abaujenyiczke; Közs. polg. leányiskola, Körmöczbánya; Kaprinay Krisztina, Rákosszentmihály; ** Lehmanné Heszke Irma, Budapest; Lévai Mariska, Ungvár; ** Maszny Gizella, Budapest; Ref. leánynevelőintézet, Pápa; Ranolderintézet, Budapest; Özv. Rosenthal Franciska, Pápa; Somogyi Miklósné, Szombathely (1908-ra is); Schumacher Lajosné, Szászváros; Stegmüller Mária, Csákova; Gróf Teleky Sándorné, Gyömrő (1908-ra is); Vajda Anna, Budapest; ** Závory Teréz, Budapest; Zipernovszky Károlyné, Budapest (1908. évre is).

Csemegealma válogatott, kiváló szép asztali példányok, **Calvil, Jonathan, batul, aranyranet, parmen, rozmaring** és **jelow** hirneves fajokból vegyesen, minden egyes almapéldány selyempapirba göngyölve, ötkilós postakosárral **3·50 kor.**, tizkilós kosárral **6 kor.**, huszonötkilós ládával **13 kor.**, ötvenkilós ládával **24 kor.**, százkilós ládával **45 koronáért** gondosan és szakszerüen becsomagolva szállitja utánvétellel, bérmentetlenül

MATEJKA JÓZSEF gyümölcsnagykereskedő, Budapest, IV., Szarka-utcza 7.

FOGORVOSI INTÉZET

FOGAK szájpadlás és gyökerek eltávolitása nélkül 4 koronától feljebb, **10 évi jótállással.**

Az általam készitett és a párisi fogorvosi akadémia kiállitásán kitüntetett fogak rágásra kitünően használhatók, könnyen megszokhatók, a beszédben semmiféle zavart nem okoznak, szagot, izt nem kapnak, a szájból ki nem vehetők és a valódi fogakat **teljesen** pótolják. Továbbá aranyhidak és koronák egyedüli speciális készitője

SCHATZ JENŐ technikai főnök, k. b.

Budapest, VII., Wesselényi-utcza 60., I. 4. szám.

Rendelés egész napon át este 8 óráig. — Vasár- és ünnepnapokon is.

Szakorvosi rendelés fog- és szájbetegek részére.

Fogtömések a leggondosabb kezeléssel. Speciális, fájdalomnélküli fogműtétek. Régi rossz fogsorok átalakitása megvárható. **Vidékiek 12 óra alatt kielégittetnek.** Mérsékelt árak.

FIGYELEM!

Józsefvárosi Gyorstalpaló Vállalat

Budapest, VIII., József-körut 68. szám

Czipőt talpal és sarkal 30 percz alatt

Kézimunka, a legjobb anyag. ★ Győződjön meg a saját érdekében!

Szabadalmi szám: 16794.

Szabadalmi szám: 16794.

BECK KÁROLY

ÉPÜLET- ÉS MŰLAKATOS

szabadalmazott ablakszellőztető-készülék készitő gyára

Budapest, VIII., József-utcza 14. sz.

Igazgatók figyelmébe!

15,000 darab már használatban van.

Mérték vétele végett sziveskedjék hozzám fordulni.

Az egészség a fő!

melyet csakis kellő szellőztetés által érhetünk el.

A Beck Károly-féle ujonnan feltalált és szabadalmazott ablakszellőztető-készülék magyar gyártmány, mely most már felülmúlja az összes külföldi és mostanáig alkalmazott szellőzőket úgy czélszerűségben, jóságban, mint olcsóságban. Egészségügyi szempontból 45° nyitás által légvonat kizárva. **Minden ablakra alkalmazhatók.**

Ablakszellőzők árai:

Legnagyobb, legnehezebb és diszes ...	K **25·—**
Rendes ablakok, iskolák, intézetek és magánlakásokhoz	« **13·—**
Könnyebb szimpla ablakokhoz ...	« **9·—**
Klozett-ablak ...	« **7·60**

Költségvetések ingyen!

Ablakszellőztető-készülékeimet a következő nevezetesebb helyeken használják: **Nemzeti Kaszinó, Kereskedelmi miniszterium, Ref. főgimnázium, Magy. kir. Ludovica, Magy. kir. dohánygyár, Kispesti állami elemi iskolákban** s több kórházban, iskolákban a fővárosban és vidéken s kitünőnek bizonyultak.

Megrendelések ugy helyben, mint vidékre gyorsan és pontosan eszközöltetnek.

Csekély havi részletre

a következő tárgyakat szállitom:

Jókai Mór összes műveit,
Klasszikus regénytárt,
Mikszáth Kálmán összes műveit
stb. stb.

Mindennemű **Látcsövek, Redikülök, Női Neszeszerek** és **Manikürök!**

IRITZ LIPÓT, Budapest, VII., Izabella-tér 2.

Fizikai ***Kémiai***

Földrajzi ***Természetrajzi***

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

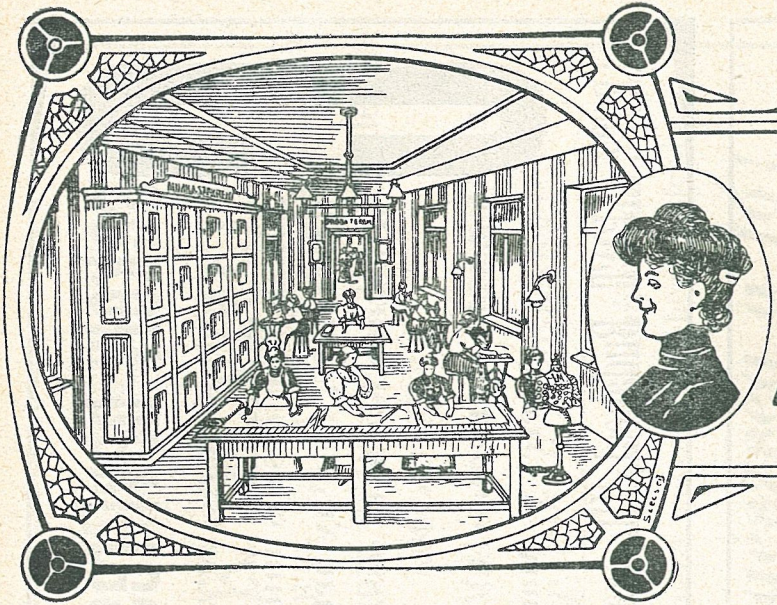

Geiger Etel

okl. szaktanárnő

batóságilag engedélyezett első budapesti

Szabászati és varró szakiskolája

BUDAPEST

ERZSÉBET-KÖRUT 7.SZ. NEW-YORK PALOTA MELLETT.

Prospektust kívánatra ingyen és bérmentve.

Szabászati és varró szakiskolámban franczia, angol és házi szabászati módszer szerint tanitok, tanitványaim nálam toiletjüket is elkészithetik. Tanitás egész nap és a kik a nap bármely szakában csak néhány órával is rendelkeznek, felelősség mellett sikerrel oktattatnak. Tanitónőknek, szabóknak és varrónőknek külön tanfolyam. Benlakók teljes ellátásra elfogadtatnak. Esztétika, női testalkat, anatómia előadatnak. Beiratkozás állandóan. **Ugyanott a legjobb tanerö által a könyvvitel minden módszeréröl kurzus tartatik. Magántanulásra szabászati tankönyvem nálam megrendelhetö.**

Geiger Etel B-né igazgatónő, Budapest, VII., Erzsébet-körut 7.

Kérem jó hirnévnek örvendő iskolámat más iskolákkal össze nem téveszteni.

A legdivatosabb modelleket olcsón szállitom.

Alapíttatott 1869. évben.

Holzer

Cs. és kir. udvari és kamarai szállító

divatháza

Budapest, Kossuth Lajos-utcza 9.

Mindennemű

női ruházati czikkek

kizárólagos beszerzési forrása.

A félemeleten külön leánygyermekruha-osztály.

MARX és MÉREI

tudományos műszerek gyára
Budapest, VI., Aradi-utca 60.

Gyártanak
saját gyártelepükön
mindennemű

fizikai, kémiai és laboratoriumi tanszereket.

Elismert elsőrangu gyártmány.

A gyártelepen saját, jól felszerelt **kisérleti laboratorium** van, amely a tanár urak rendelkezésére áll.

Kitüntetve: 1906-ban *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a budapesti balesetügyi kiállításon *állami ezüst éremmel*, 1907-ben a pécsi orsz. kiállításon *arany éremmel*.

A gyártelepen 80 alkalmazott van állandóan foglalkoztatva.

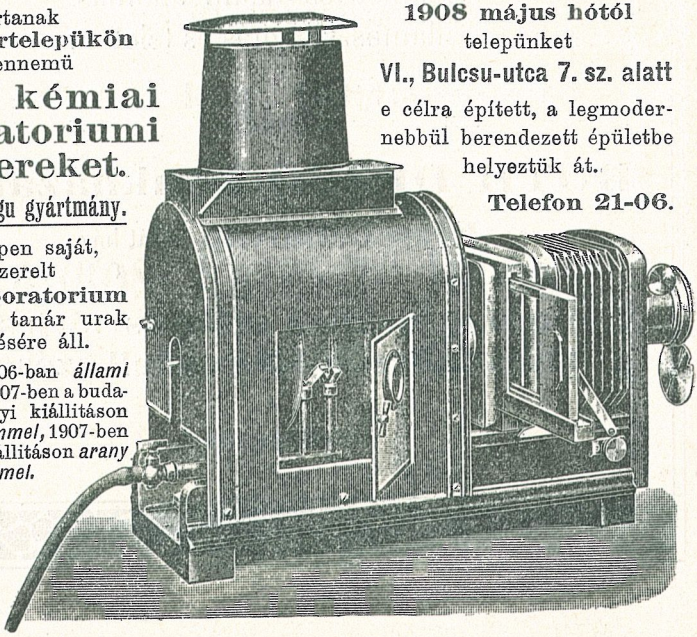

1908 május hótól telepünket
VI., Bulcsu-utca 7. sz. alatt
e célra épített, a legmodernebbül berendezett épületbe helyeztük át.

Telefon 21-06.

Gyönyörű
ház- és villatelkek

Erzsébetfalván

200—400 □-öl nagyságban
10—15—20 kor. és feljebb

Harasztin ::

150—300 □-öl nagyságban
2—4—6 korona és feljebb

5 évi kényelmes lefizetésre kaphatók.

Villamos és vasuti állomás.
Villamos világítás és telefon.

= Bővebbet =

BOTH DEZSŐ bankházában

Erzsébetfalván (saját ház).

! Építkezésekhez előnyös törlesztéses kölcsön áll rendelkezésre. !

Telefon: 32.

Csodaerős, mesés kivitelben, gyönyörű mahagoni szekrényben, remek tölcsérrel

világhirű csodagramofon

2 évi jótállással

36 koronáért,

Dupla lemezek

válogatott művészektől,

darabja **3 kor. 60 fillérért**

szállítja a

FŐVÁROSI ÉRTESITŐ IRODA

Budapest, VI., Izabella-utcza 67.

Telefon: 102—28.

Legcélszerűbb! Legolcsóbb!

Mindenkinek nélkülözhetetlen

A FRANKLIN KÉZI LEXIKONA

mely három nagy nyolcadrétű kötetben rövid és tömör leírásokban tárgyalja az összes tudnivalókat.

Minden cikkét kiváló szakemberek irták, tehát adatai feltétlenül megbizhatók; csak azt öleli fel, amire a művelt embernek tényleg szüksége van s akkora terjedelemben, amennyiben szükséges.

Szövegét száznál több tábla — köztük sok szines — teszi szemléletessé.

A Franklin Kézi Lexikona lesz tehát a magyar közönség mindennapos használatra való, könnyen kezelhető, praktikus és hű tanácsadója.

A három pompás kötet ára 54 korona.

Az I. kötet 1911 elején jelenik meg, a II. és III. kötet rövid időközökben.

Megrendelhető:

Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) r.-t.-nál

Budapest, VI., Andrássy-út 21. és minden könyvkereskedésben.